

Sprawozdanie

z konserwatorskich badań porównawczych

dla tzw. „wielkich” organów Jana Śliwińskiego z 1899 r.
w katedrze obrządku łacińskiego pw. Wniebowzięcia NMP
we Lwowie

Badania historyczne:

Piotr Matoga

Badania organologiczne:

dr hab. Małgorzata Trzaskalik-Wyrwa, mgr Marta Kogut

Konsultacja naukowa:

dr hab. Maciej Babnis

Autor zdjęć: Małgorzata Trzaskalik-Wyrwa

(zdjęcia innych autorów oznaczono inicjałami)

Autor szkiców: Marta Kogut

Na zlecenie Narodowego Instytutu
Polskiego Dziedzictwa Kulturowego
za Granicą POLONIKA
opracowała
dr hab. Małgorzata Trzaskalik-Wyrwa

Kraków-Mikuszowice-Biecz-Zamość-Paszyn-Lwów
04-15 lutego 2021

W związku z planowanymi pracami konserwatorskimi i restauratorskimi przy tzw. wielkich organach Jana Śliwińskiego z 1899 roku w archikatedrze łacińskiej pw. Wniebowzięcia NMP we Lwowie zaistniała potrzeba podjęcia dodatkowych porównawczych badań naukowych w celu sformułowania jednolitego programu prac konserwatorskich dla tego instrumentu.

Istniejące opracowania:

- „Ocena stanu technicznego, program prac konserwatorskich, wycena kosztu konserwacji i remontu dużych organów autorstwa Jana Śliwińskiego, znajdujących się w rzymskokatolickiej Bazylice Metropolitalnej pw. Wniebowzięcia NMP we Lwowie, na Ukrainie” autorstwa Wiktora Łyjaka (brak daty sporządzenia dokumentu, odniesienie do umowy z dnia 26 lutego 2020),
- „Inwentaryzacja instrumentu i program prac konserwatorskich – konserwacji, restauracji i rekonstrukcji organów Jana Śliwińskiego z 1899 roku Katedry Lwowskiej Obrządku Łacińskiego – Bazylice Archikatedralnej Wniebowzięcia NMP we Lwowie” autorstwa Zakładu Organmistrzowskiego „Ars Organum” Adama Olejnika, opr. dnia 29.12.2020.

W obu dokumentach znajdują się programy prac konserwatorskich. Nie są one jednolite w zakresie tematyki szafy ekspresyjnej II manualu oraz planowanych działań przy systemie zaopatrującym organy w powietrze.

W niniejszym sprawozdaniu przedstawiono materiał porównawczy oraz sformułowano wnioski do ujednoczenia programu prac konserwatorskich dla organów Jana Śliwińskiego w katedrze lwowskiej w zakresie szaf ekspresyjnych oraz systemów powietrznych. Przeanalizowano konstrukcje i efektywność szaf ekspresyjnych oraz konstrukcję, wielkość miechów i wydajność systemów powietrznych Śliwińskiego. Ze względu na użycie przez Śliwińskiego w katedrze lwowskiej starszych miechów autorstwa Ignacego Żebrowskiego, w opracowaniu przedstawiono również wiadomości o tym organmistrzu oraz o zachowanych jego miechach.

Przebadane instrumenty Śliwińskiego znajdują się w kościele pw. św. Katarzyny w Krakowie (1893), w kościele pw. św. Jana Chrzciciela w Mikuszowicach (1896), w kolegiacie pw. Bożego Ciała w Bieczu (1898) i w katedrze w Zamościu (1895). Miechy Ignacego Żebrowskiego znajdują się w Paszynie oraz w lwowskich kościołach pojezuickim i pobernardyńskim (wszystkie obecnie nieczynne).

Badania realizował niezależny zespół badawczy: Piotr Matoga (badania historyczne), mgr Marta Kogut (badania organmistrzowskie), dr hab. Małgorzata Trzaskalik-Wyrwa (badania organologiczne, ocena w zakresie estetyki brzmieniowej). Konsultacje naukowe: dr hab. Maciej Babnis.

Zawartość opracowania:

1. Relacja z przebiegu badań porównawczych	2
2. Materiały do dziejów organów J. Śliwińskiego i I. Żebrowskiego oraz lista instrumentów	3
3. Opisy inwentaryzacyjne przebadanych organów	11
4. Szafy ekspresyjne Jana Śliwińskiego – charakterystyka	45
5. Systemy powietrzne Jana Śliwińskiego – charakterystyka	56
6. Wnioski dla programów prac konserwatorskich instrumentu Jana Śliwińskiego	62
w katedrze lwowskiej.	

1. Relacja z przebiegu badań porównawczych

Badania w terenie były prowadzone w dniach 4-8 lutego 2021 r.

Objazd badawczy poprzedziło wykonanie zestawienia prac Jana Śliwińskiego oraz analiza informacji historycznych o działalności, stylistyce i charakterystyce technicznej instrumentów tej firmy.

Spośród 141 dzieł, które wyszły z warsztatu firmy, tylko jeden instrument posiadał trzy manualy i pedał, zaś 21 instrumentów* zostało wybudowanych jako dwumanuałowe z pedałem. Szukając organów referencyjnych dla instrumentu lwowskiego (II+P/23) wytypowaliśmy do analizy następujące zachowane organy:

- Kraków, kościół pw. św. Katarzyny, II+P/28,
- Mikuszowice, kościół pw. św. Jana Chrzyciela, II+P/18,
- Biecz, kolegiata pw. Bożego Ciała, II+P/22,
- Zamość, katedra, II+P/24.

*na liście organów Jana Śliwińskiego w wielu rekordach brakuje informacji o wielkości instrumentu i ilości manualów. Liczba 21 odnosi się do potwierdzonych dzieł o takiej specyfice.

W krakowskim kościele pw. św. Katarzyny zbadaliśmy również drugi instrument znajdujący się w kaplicy pw. św. Moniki, który, choć jest znacząco mniejszych rozmiarów (I/5), posiada zachowany oryginalny system powietrzny i wyposażony jest w szafę ekspresyjną, zaś jego piszczałki nie podlegały konfiskacie na cele zbrojeniowe w czasie I wojny światowej.

Założyliśmy, że poszukujemy instrumentów wielkością zbliżonych do organów lwowskich, które zostaną zbadane pod względem zachowania i wydolności oryginalnego systemu powietrznego, a także posiadania szafy ekspresyjnej, której parametry zostaną zbadane i opisane w celu ewentualnej rekonstrukcji tego elementu.

Wiadomości na temat oryginalności systemów powietrznych mogliśmy zdobyć dopiero podczas wizyt przy instrumentach – jest to podzespół mechaniki organów, który bardzo często podlega samowolnym przekształceniom i w ewidencji zabytków nie jest wystarczająco szeroko opisywany. Odnotowaliśmy takie przekształcenia w dwóch referencyjnych instrumentach (Mikuszowice i Zamość).

W zakresie szaf ekspresyjnych posiadane na podstawie krajowej ewidencji zabytków informacje były pewne – wybór padł na organy wyposażone w ten mechanizm, jednak w jednym z referencyjnych instrumentów (Zamość) nie można było ocenić efektywności jego działania, ponieważ ze skrzyni wymontowane zostały przednie płytki, zatem urządzenie nie spełniało funkcji tłumiącej.

W dniu 4 lutego 2021 r. odwiedziliśmy instrumenty w kościele pw. św. Katarzyny w Krakowie, organy w Mikuszowicach i w Bieczu. 5 i 6 lutego 2021 r. – organy w Paszynie i Zamościu. W dniach 7 i 8 lutego 2021 r. we Lwowie zapoznałam się z obecnym stanem organów katedralnych oraz ze znajdującymi się we Lwowie systemami powietrznymi Ignacego Żebrowskiego w kościołach: pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła (pojezuickim) i pw. św. Andrzeja (pobernardyńskim). Systematyka i wnioski zawarte są w kolejnych częściach Sprawozdania.

Do wyników badań dołączono ewidencję piszczałek na podstawie zdjęć sygnatur i stempli wykonanych podczas demontażu i inwentaryzacji i opracowaną przez Witalija Czyżewskiego. Dokument ten rzuca nowe światło na pochodzenie poszczególnych głosów, które wcześniej, w czasie oględzin zmontowanego instrumentu nie mogło być prawidłowo zidentyfikowane.

2. Materiały do dziejów organów Jana Śliwińskiego i Ignacego Żebrowskiego oraz lista instrumentów

Źródła archiwalne

- Archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Krakowie, b. sygn., Karty ewidencyjne zabytkowych organów w kościele pw. św. Katarzyny w Krakowie, oprac. E. Kubala, 1982;
- Archiwum Zakładowe Małopolskiego Urzędu Wojewódzkiego w Krakowie, b. sygn., *Organy Józefa [sic!] Śliwińskiego w kościele p.w. św. Katarzyny w Krakowie. Sprawozdanie z prac konserwatorskich*, oprac. K. Czepiel, M. Dubaj, Kraków 1991;
- Narodowy Instytut Dziedzictwa w Warszawie, b. sygn., Karty ewidencyjne zabytkowych organów w Bieczu i Paszynie, oprac. P. Pasternak, 2020;
- Narodowy Instytut Dziedzictwa w Warszawie, Karta ewidencyjna zabytkowych organów w Zamościu, oprac. K. Szydzisz, S. Kurczaba, 1986;
- Narodowy Instytut Dziedzictwa w Warszawie, Karta ewidencyjna zabytkowych organów w Mikuszowicach, oprac. E. Kubala, 1985.

Źródła drukowane

- *Adres*, „Wiadomości Katolickie” 1888, nr 16, s. 128;
- *Album kościoła OO. Jezuitów we Lwowie*, Kraków 1905;
- *Fabryka Organów Kościelnych i Harmonium. Jan Śliwiński we Lwowie w domu własnym przy ul. Kopernika Nr. 16*, Lwów 1892;
- Sołtys M., *Nowe organy w kościele oo. Bernardynów we Lwowie*, „Wiadomości Artystyczne” 1898, nr 13, s. 101-102;
- *Nowiny lwowskie*, „Gazeta Lwowska” 1839, nr 14, s. 86;
- *Orgelbau-Nachrichten*, „Zeitschrift für Instrumentenbau” 1893, nr 21, s. 507.

Opracowania

- Adamski J. [i in.], *Katedra łacińska we Lwowie*, Kraków 2013;
- Babnis M., *Jana Śliwińskiego organmistrza lwowskiego pobyt we Francji*, w: *Artificium Ars Scientia*, red. M. Szymanowicz, Lublin 2010, s. 249-262;
- Babnis M., *Kultura organowa Galicji ze szczególnym uwzględnieniem działalności organmistrza lwowskiego Jana Śliwińskiego*, Słupsk 2012;
- Dzieduszycki M., *Kościół katedralny lwowski*, Lwów 1872;
- Golichowski N., *Kościół oo. Bernardynów we Lwowie*, Lwów 1911
- Калиберда С., *Органи Львова і Галичини. Історія та сучасність*, Львів 2014;
- Kulig J., *O organach historycznych Małopolski*, „Małopolska” 2018, nr 20, s. 191-226;
- Matoga P., *Pierwsze organy w kościele pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Tarnowie i nowe fakty z działalności organmistrzowskiej rodziny Żebrowskich*, w: *Wokół nowych organów kościoła Najświętszego Serca Pana Jezusa w Tarnowie*, red. P. Pasternak, Tarnów 2017, s. 23-56;
- Obmiński T., *Restauracje katedry lwowskiej dawne i dzisiejsze*, Lwów 1932;

- Orłowicz M., *Ilustrowany przewodnik po Lwowie*, Lwów-Warszawa 1925;
- Piekarski M., *Muzyka we Lwowie*, Warszawa 2018;
- Piekarski M., *Z muzycznej przeszłości lwowskich kościołów katolickich*, „Rocznik Lwowski” 14 (2008-2009), s. 81-107.
- Jurij Smirnow, *Dynastia Żebrowskich-organmistrzów polskich*, „Kurier Galicyjski”, data publikacji: 14.02.2008; <https://kuriergalicyjski.com/historia/postacie/118-2014-07-22-12-14-06/1684-dynastia-ebrowskich-organmistrzow-polskich>;
- Szostak M., *Jan Sliwiński, a Polish apprentice to Cavallé-Coll*, „The Organ”, 2021, nr 395, s. 10-27.

Wykaz prac Jana Śliwińskiego opracowany na potrzeby badań na podstawie katalogu i literatury

Miejscowość	Województwo	Miejsce	Z A C H O W A N E	N I E Z A C H O W A N E	Rok budowy	Wielkość	S Z A F A E K S P R	System powietrzny	Uwagi
Babice	Podkarpackie	k. pw. Św. Trójcy	X		1889	9 M+P			
Bachórz	Podkarpackie	k. pw. Św. Wojciecha	X		ca 1891	7 M+P			
Baranów Sandomierski	Podkarpackie	k. pw. Ścięcia św. Jana Chrzciciela	X		1888	9 M+P			
Barcice	Małopolskie	k. pw. Wniebow. NMP	X		1889 lub 1890	14 2M+P	N		przeniesione z Grybowa
Basznia Dolna	Podkarpackie	k. pw. Św. Andrzeja Boboli	X		1895				przeniesione z Gródka Jagiellońskiego
Bazalia (Rosja)	obw. Chmielnicki	k. pw. Św. Trójcy			ca 1892-93				
Bednarówka (Ukraina)	obw. Iwanofrankiowski	k. pw. Św. Teodora			ca 1895				
Beresteczko (Ukraina)	obw. Wołyński	k. pw. Św. Jana Chrzciciela			ca 1883				
Biecz	Małopolskie	k. pw. Bożego Ciała	X		1898	22 2M+P	T	2 miechy magazynowe	
Bieżdzica	Podkarpackie	k. pw. Św. Trójcy	X		1888-89	12 M+P		miech magazynowy 2-czerpakowy	
Bohordczany (Ukraina)	Obw. Iwanofrankiowski	k. pw. Nawiedzenia NMP		X	ca 1880				
Bolesław	Małopolskie	k. pw. Św. Wojciecha	X		ca 1891	10 M+P			
Bóbrka (Ukraina)	obw. Lwowski	k. pw. Św. Mikołaja		X	1887	6 reg.			
Brzeżany (Ukraina)	obw. Tarnopolski	k. pw. NMP			ca 1883				
Bucniów (Ukraina)	obw. Tarnopolski	k. pw. Św. Wojciecha			ca 1889	8			
Bukowsko	Podkarpackie	k. pw. Podw. Krzyża Św.	X		1899	9 M+P			
Bystrzyca	Podkarpackie	k. pw. Św. Franciszka		X	1886				
Chersoń (Ukraina)	miasto obwodowe	k. pw. Św. Piusa i Mikołaja			ca 1889				
Chocim (Ukraina)	obw. Czerniowiecki	k. pw. Św. Mikołaja			ca 1883				
Cudnów (Ukraina)	obw. Żytomierski	k. pw. Znalezienia Krzyża Św.			1884-86				
Czermin	Podkarpackie	k. pw. Św. Klemensa	X		ca 1888-90	9 M+P		miech pływakowy z ręcznym podawaczem	

Czyszki (Ukraina)	obw. Lwowski	k. pw. Św. Michała			ca 1880-81				
Czyżki (Ukraina)	obw. Lwowski	k. pw. Św. Mikołaja		X	ca 1889				wykorzystane częściowo w nowych organach
Dubno (Ukraina)	obw. Rówieński	k. pw. Św. Jana Nepomucena			ca 1896-97				
Dziedzice	Śląskie	k. pw. NMP Wspom. Wiernych		X	ca 1889				
Gawuszowice	Podkarpackie	k. pw. Św. Wojciecha	X		1896	7 M+P		miech magazynowy wewnątrz szafy	
Golcowa	Podkarpackie	k. pw. Narodzenia NMP	X		1891	10 M+P			przeniesione z Frysztaka
Gorlice	Małopolskie	k. pw. Narodzenia NMP			1895	24 2M+P			1947 nowe organy Z. Kamiński
Gorzyce	Podkarpackie	k. pw. Św. Barbary	X		1880	8 M+P			przeniesione z Zarzecza bez sekcji pedału
Górecko Kościelne	Lubelskie	k. pw. Św. Stanisława	X		miedzy 1901-06	11 M+P		miech magazynowy 2-faldowy z 2 podawaczami	
Gródek (Ukraina)	obw. Chmielnicki	k. pw. Św. Stanisława			ca 1883				
Grybów	Małopolskie	k. pw. Św. Katarzyny	X		1889 lub 1890	14 2M+P	N		przeniesione do Barcic
Halicz (Ukraina)	obw. Iwanofrankiowski	k. pw. Wniebow. NMP			1878				
Hanaczów (Ukraina)	obw. Lwowski	k. pw. Św. Marii Magdaleny			ca 1889	7			
Harta	Podkarpackie	k. pw. Św. Mikołaja	X		1890	10 M+P			
Horyniec	Podkarpackie	k. pw. Niepok. Poczęcia NMP	X		1894	7 M+P		miech pływakowy	
Iławcze (Ukraina)	obw. Tarnopolski	cerkiew unicka			1880				
Jaryczów Nowy (Ukraina)	obw. Lwowski	k. pw. Wszystkich Świętych			1887				
Jezierna (Ukraina)	obw. Tarnopolski	k. pw. Św. Józefa			ca 1892	8 reg.			
Jezupol (Ukraina)	obw. Iwanofrankiowski	k. pw. Wniebow. NMP			ca 1895				
Kamieńsk	Łódzkie	k. pw. Św. Piotra i Pawła		X	ca 1896				
Kazimierza Wielka	Świętokrzyskie	k. pw. Podw. Krzyża Św.		X	1895	14 2M+P	?		niezachowane
Kąclowa	Małopolskie	k. pw. Wniebow. NMP			1884 zamów.	12 2M+P	N		przeniesione z Grybowa, niezamontowane
Kęty	Małopolskie	k. pw. Św. Jana Kantego	X		1896 lub 1897	10 M+P			
Kijów (Ukraina)	miasto gubernialne	k. konkatedralny		X	ca 1895	2M+P			
Kiszyniów (Mołdawia)	miasto gubernialne	k. pw. Opatrzności Bożej			ca 1896				
Kołomyja (Ukraina)	obw. Iwanofrankiowski	k. pw. Wniebow. NMP			1895	14 2M+P	?		

Koszlaki (Ukraina)	obw. Tarnopolski	k. pw. Św. Mateusza			ca 1880				
Kowel (Ukraina)	obw. Wołyński	k. pw. Św. Anny			ca 1895	2M+P	?		
Kozłów (Ukraina)	obw. Tarnopolski	k. pw. Podw. Krzyża Św.			ca 1883				
Kraków	Małopolskie	kaplica Augustianek	X		1880	5 M	T		
Kraków	Małopolskie	k. pw. Św. Katarzyny	X		1893	28 2M+P	T	miech pływakowy 2czerp. przedysponowane pierwotn. „Miech francuzki z podwójnym rezerwoarem i żelaznymi nożycami”	
Kraków	Małopolskie	k. Franciszkanów		X	1878-80	20 2M+P			
Krasne	Mazowieckie	k. pw. Św. Trójcy	X		1881	10 M+P		miech magazynowy 2-fałdowy z 2 czerpakami	
Krynica	Małopolskie	k. pw. Wniebow. NMP		X	1893				
Krzyszowice	Małopolskie	k. pw. Św. Marcina		X	ca 1896				
Kukizów (Ukraina)	obw. Lwowski	k. pw. Św. Jakuba			ca 1895				
Kurzyna	Podkarpackie	k. pw. Św. Marii Magdaleny		X	1895	7 (?)			
Lipinki	Małopolskie	k. pw. Wniebow. NMP		X	ca 1891				
Lipisko	Podkarpackie	k. pw. Św. Andrzeja	X		1893	8 M+P			
Lwów (Ukraina)	miasto obwodowe	archikat. łacińska, organy chórowe	X		1896-97	6 M	N		
Lwów (Ukraina)	miasto obwodowe	archikat. łacińska, organy główne	X		1899	23 2M+P	T ?	zachowany system z miechami I. Żebrowskiego	
Lwów (Ukraina)	miasto obwodowe	k. pw. Niepok. Poczęcia NMP		X	1898	14 M+P			
Lwów (Ukraina)	miasto obwodowe	k. pw. NMP Śnieżnej		X	1891	14 2M+P	N		
Lwów (Ukraina)	miasto obwodowe	k. pw. Św. Kazimierza		X	ca 1878-82				
Lwów (Ukraina)	miasto obwodowe	k. pw. Św. Teresy		X	1878				
Lwów (Ukraina)	miasto obwodowe	pałac arcybiskupi							po II wojnie św. przeniesione do Tbilisi
Lwów (Ukraina)	miasto obwodowe	konserwatorium		X	1878	8 2M+P			
Lwów (Ukraina)	miasto obwodowe	filharmonia		X	1902-1903	32 3M+P			
Lwów (Ukraina)	miasto obwodowe	teatr		X	1899	9 M+ Ppod.			
Łabunie	Lubelskie	k. pw. NMP Szkaplerznej	X		1897	10 M+P		miech magazynowy 2-fałdowy z 2 podawaczami	
Łąka Prudnicka	Opolskie	k. pw. MB Częstochowskiej	X		po 1897?	5 M			przeniesione z Majdan Huty (Ukraina)
Łękawica	Małopolskie	k.pw. Sw. Mikołaja		X	po 1896	8 M+P			

Łuck (Ukraina)	miasto obwodowe	k. katedralny		X	1890	20 2M+P		
Łuck (Ukraina)	miasto obwodowe	kaplica cmentarna			ca 1884			
Łużna	Małopolskie	k. pw. Św. Marcina	X		1892	14 2M+P	N	miech magazynowy z podłużnymi podawaczami
Malechów (Ukraina)	obw. Lwowski	k. pw. Św. Michała			ca 1892			
Medynia Głogowska	Podkarpackie	k. pw. Nawiedzenia NMP		X	ca 1883			
Mikuszowice	Małopolskie	k. pw. Św. Jana Chrzyciela	X		1896	18 2M+P	T	przebudowany
Mikuszowice Krakowskie	Śląskie	k. pw. Św. Barbary	X		1895	8 M+P		
Milczyce (Ukraina)	obw. Lwowski	k. pw. Św. Katarzyny			1889	10 M+P		"miechy z podwójnymi pompami i rezerwatorami opatrzone żelaznymi paraklizmami"
Niwka	Śląskie	k. pw. Św. Jana Chrzyciela	X		1905	18 2M+P	T	przebudowany; niegdyś miech 2faldowy 2czerp.
Nowe Oleksice (Ukraina)	obw. Lwowski	k. par.			ca 1882			
Obertyn (Ukraina)	obw. Iwanofrankiwski	k. pw. Św. Mateusza			ca 1892-93			
Osobnica	Podkarpackie	k. pw. Św. Stanisława	X		1892	8 M+P		miech magazynowy 2-czerpakowy z balansem
Pascani (Rumunia)	okr. Jassy	k. par.			ca 1879			
Płonna (Ukraina)	obw. Chmielnicki	k. pw. Św. Anny			1890			
Plotycz (Ukraina)	obw. Tarnopolski	k. pw. Św. Erazma			ca 1883-84			
Płużne (Ukraina)	obw. Chmielnicki	kaplica			ca 1885			
Podhorce (Ukraina)	obw. Lwowski	k. pw. Św. Józefa i Podw. Krzyża Św.			1880			
Podwołoczyska (Ukraina)	obw. Tarnopolski	k. pw. Św. Zofii			ca 1883-84			
Przasnysz	Mazowieckie	k. pw. Wniebow. NMP		X	1880			
Przemyśl	Podkarpackie	k. Franciszkanów	X		1886 lub 1887	14 M+P	N	rozbudowane
Rakowiec (Ukraina)	obw. Lwowski	k. pw. Św. Walentego			ca 1895			
Rakszawa	Podkarpackie	k. pw. Św. Barbary	X		1890	10 M+P		
Robotycze	Podkarpackie	k. pw. Św. Tomasza	X		między 1897-1906	12 M+P		
Rodatycze (Ukraina)	obw. Lwowski	k. pw. Św. Trójcy			1903-1904			
Ropczyce	Podkarpackie	k. pw. Przem. Pańskiego	X		1883	12 M+P		
Ropczyce	Podkarpackie	k. pw. Imienia Maryi	X		1900	6 M		miech pływakowy (raczej przerobiony z wcześniejszego) z 2 podawaczami

Rosochowaciec (Ukraina)	obw. Tarnopolski	k. pw. Św. Wojciecha			ca 1880			
Rzeszów	Podkarpackie	seminarium nauczycielskie			ca 1895			
Sambor (Ukraina)	obw. Lwowski	k. pw. Św. Jana Chrzyciela	X		1888	15 2M+P	N	
Sanok	Podkarpackie	k. Franciszkanów	X		1888	12 M+P		
Sądowa Wisznia (Ukraina)	obw. Lwowski	k. pw. Św. Jana Chrzyciela			ca 1890			
Schodnica (Ukraina)	obw. Lwowski	k. pw. Św. Kingi			po 1896			
Sędziszów Małopolski	Podkarpackie	k. pw. Narodzenia NMP	X		1896			przebudowane na pneumatyczne
Siemianówka (Ukraina)	obw. Lwowski	k. pw. Św. Marcina		X	ca 1885			
Skalnik	Podkarpackie	k. pw. Św. Klemensa	X		1892	5 M		
Skole (Ukraina)	obw. Lwowski	k. pw. Siedmiu Boleści NMP			ca 1895	6		
Sławęcin	Podkarpackie	k. pw. Św. Katarzyny	X		ca 1891	10 M+P		
Sokolniki (Ukraina)	obw. Lwowski	k. pw. Św. Mikołaja			ca 1895	10 reg.		
Spytkowice	Małopolskie	k. pw. Św. Katarzyny	X		1883			całkowicie przebudowane
Stanisławów (Ukraina)	miasto obw. Iwanofrankiowski	k. pw. Niepok. Poczęcia NMP		X	1900	24		
Staszkówka	Małopolskie	k. pw. Św. Wojciecha			ca 1896			
Stojanów (Ukraina)	obw. Lwowski	k. pw. Św. Wojciecha			ca 1892			
Strzałkowice (Ukraina)	obw. Lwowski	k. pw. Wszystkich Świętych	X		po 1897	8 M+P		
Sygniówka (Ukraina)	obw. Lwowski	k. pw. Św. Piotra i Pawła			1877	5 reg.		
Szczebrzeszyn	Lubelskie	k. pw. Św. Mikołaja	X		1897	12 M+P		miech magazynowy 2-czerpakowy
Szczurowa	Małopolskie	k. pw. Św. Bartłomieja		X	1895	12		
Szymbark	Małopolskie	k. pw. Św. Wojciecha	X		ca 1882	5 M		miech magazynowy 1-czerpakowy
Świerż (Ukraina)	obw. Lwowski	k. pw. Wniebow. NMP			ca 1893			
Tarnów	Małopolskie	k. pw. Wniebow. NMP (na Burku)	X		1887	6 M+P	N	miech magazynowy dwufałdowy 2-czerpakowy
Tarnów	Małopolskie	seminarium nauczycielskie			ca 1895			
Tbilisi (Gruzja)	miasto gubernialne	k. par. ?			ca 1895	2 M+P		
Toporów (Ukraina)	obw. Lwowski	k. pw. Niepok. Poczęcia NMP			ca 1895			

Tuligłowy (Ukraina)	obw. Lwowski	k. pw. Św. Doroty	X		1878	10 M+P			przebudowane na pneumatyczne
Turyłcze (Ukraina)	obw. Tarnopolski	k. pw. Św. Jana Nepomucena			ca 1878-79				
Tuszów Narodowy	Podkarpackie	k. pw. NMP Wspom. Wiernych	X		przed 1903	8 M+P		miech skrzyniowy	
Wadowice Górne	Podkarpackie	k. pw. Św. Anny		X	ca 1892	5 reg.			
Wietrzychowice	Małopolskie	k. pw. Wniebow. NMP	X		1895	11 M+P			
Włodzimierz Wołyński (Ukraina)	obw. Wołyński	k. pw. Św. Joachima i Anny			ca 1881				
Wożuczyn	Lubelskie	k. pw. Św. Stanisława	X		między 1902-1905	8 M+P		miech magazynowy 2-fałdowy z 2 podawaczami	
Wyszatyce	Podkarpackie	k. pw. Św. Mikołaja	X		1889-90	16 2M+P	N	miech magazynowy 2-czerpakowy	przeniesione z Krosna
Wyżnica (Ukraina)	obw. Czerniowiecki	k. pw. Św. Piotra i Pawła			1876 lub 1877	5			
Zalasowa	Małopolskie	k. pw. Św. Jana Apostoła	X		1887	9 M+P			
Zamość	Lubelskie	katedra	X		1895	24 2M+P	T		
Zimna Woda (Ukraina)	obw. Lwowski	k. pw. Św. Katarzyny			ca 1890	5			
Żurawno (Ukraina)	obw. Lwowski	k. pw. Nawiedzenia NMP			1884				
Żydaczów (Ukraina)	obw. Iwanofrankiowski	k. pw. Wniebow. NMP		X	ca 1883				
Żytomierz (Ukraina)	miasto obwodowe	k. seminaryjny			ca 1894-95				
Żytomierz (Ukraina)	miasto obwodowe	k. nn.			ca 1894-96				

	instrumenty dwumanualowe z pedałem
	wytypowane i zbadane instrumenty
	gdy okienko pozostaje puste – brak danych

Lista dzieł Jana Śliwińskiego jest niepełna, brak kompletnych informacji o instrumentach zachowanych/niezachowanych oraz o typie systemu powietrznego i zaopatrzeniu organów w szafy ekspresyjne. Niektóre obiekty były translokowane i znajdują się na liście dwukrotnie. Układ alfabetyczny.

3. Opisy inwentaryzacyjne przebadanych organów

A. Kraków, kościół pw. św. Katarzyny (oo. Augustianów)

Datowanie: 1893; przebudowa: (zmiany w dyspozycji, rozbudowa o multiplex z gł. językowymi, prawdopodobnie wymiana miecha) lata 1946-47 (firma Biernackiego z Krakowa); renowacja: 1991-1992 (Pracownia Konserwacji Organów Zabytkowych PKZ)

Dyspozycja (II+P/28):

1.

Manuał I		Manuał II		Pedał	
Stan z 1893 r.	Stan obecny	Stan z 1893 r.	Stan obecny	Stan z 1893 r.	Stan obecny
Principal 8'	Pryncypał 8'	Geigenprincipal 8'	Geigen princypał 8'	Principalbass 16'	Principalbass 16'
Viola major 16'	Viola major 8' (jest 16')	Bourdon 16'	Bourdon 16'	Subbass 16'	Subbass 16'
Flauto major 8'	Flet major 8'	Gemshorn 8'	Gemshorn 8'	Violonbass 16'	Violonbass 16'
Salicional 8'	Salicynał 8'	Viola di Gamba 8'	Gamba 8'	Contra-Cello 16'	Contra Cello 16'
Waltchorn 8'	Waldhorn 8'	Aeoline 8'	Nasard 2 2/3'	Octavbass 8'	Octavbass 8'
Hohlflöte 8'	Hohlflöte 8'	Traversflöte 4'	Tercflet 1 2/5'	Doppelflöte 8'	Doppelflet 8'
Flüte harmon. 8'	Kwinta 2 2/3'	Flauto harmon. 4'	Flauto harm. 4'		
[Quint] Amor 8'	Quinta mora 8'	Vox humana 8'	Vox humana 8'		
Octave 4'	Octava 4'				
Flauto minor 4'	Flautino 1'				
Flauton 4'	Flauton 4'				
Dolcian 4'	Dolcan 4'				
Piccolo 2'	Piccolo 2'				
Mixtur harmon. V	Mixtur harm. V				
Copol ped.m. I, Copul ped. m. II, Copul m. I m. II, Fortissimo (tutti I man.), Szafa ekspr.					

Traktura: mechaniczna

Wiatrownice: stożkowe

System powietrzny: miech pływakowy o wymiarach szer. 280 cm, gł. 166 cm, wys. skrzyni 64 cm
2 podawacze klinowe o wymiarach 129 x 155 cm

Niejasna kwestia oryginalności samego miecha ("Miech francuzki z podwójnym rezerwoanem i żelaznemi nożycami" (Archiwum Państwowe w Krakowie, sygn. Aug. 531: Restauracja Kościoła św. Katarzyny. Tit: 1) Chór 2) organy, za: M. Babnis, *Kultura organowa...*). Układ kanałów raczej oryginalny, zatem wymiana miecha nastąpiła w to samo miejsce i o podobnym rozmiarze.

Ciśnienie: 86 mm SW (zmierzone na wiatrownicy)

2.

3.

Miech pływakowy , widok z dwóch boków cokołu szafy.

4.

5.

Czepaki klinowe miecha.

6.

7.

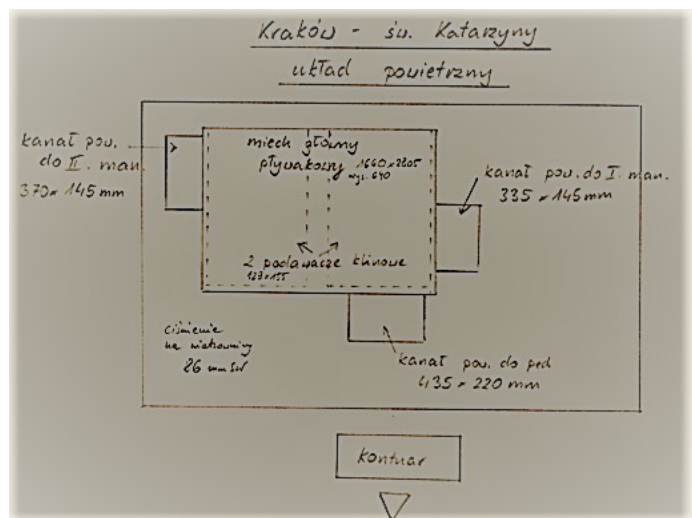
8.

Kanały powietrzne prowadzące z miecha do II manualu (6.), do pedału (7.) i do I manualu (8.)

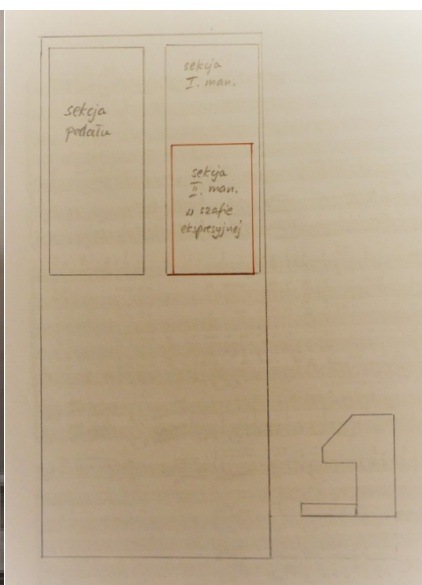
Oprócz informacji archiwalnej o wcześniejszym „miechu francuzkim”, w lewej bocznej ścianie cokołu po oryginalnym miechu zachował się otwór po wskaźniku poziomu miecha (wskazany na fot. 6 strzałką).

Kanały powietrzne zachowane są najprawdopodobniej od początku istnienia instrumentu i mają następujące wymiary zewnętrzne: I – 33,5x14,5 cm; II – 37x14,5 cm; P – 43,5x22 cm.

Na rzucie przedstawiony jest schematycznie rozkład wyjścia kanałów z miecha.

Szafa ekspresyjna II man. ma wymiary: szer. 220 cm, gł. 103 cm, wys. 186 cm; grubość ścianki 2,7 cm. Szafa z przodu posiada 13 skrzydeł uchylnych, poruszanych mechanizmem abstraktów i kątowników połączonym z prawą dźwignią w stole gry o pozycjach: na górze – zamknięta, zahaczenie w środku – przymknięta, zahaczenie w dole – otwarta. Dodatkowo dźwignia w stole gry połączona była linką z „manometrem systemu Śliwińskiego” (w obecnym stanie linka jest urwana) wskazującym pozycję otwarcia szafy w przełożeniu na oznaczenie dynamiczne: P., F. i F.F wbrew nazwie, która sugerowałaby wskazanie ciśnienia powietrza.

Szkic schematyczny lokalizacji szafy ekspresyjnej w kościele Augustianów w Krakowie.

9. Manometr.

10. Tryty dla połączeń, tutti i szafy ekspresyjnej.

11. Tryt szafy ekspresyjnej.

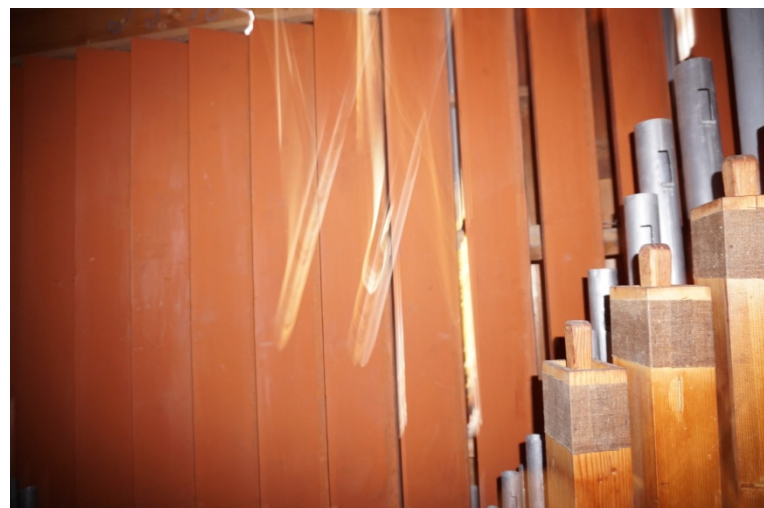
12. Dźwignia i kątownik przekazujący ruch trytu.

13. Pudło szafy ekspresyjnej.

14. Skrzydła żaluzji.

15. Skrzydła żaluzji.

16. Fragment ramy wałków pod wiatrownicą II manualu. Powyżej widoczny mechanizm uchylonej szafy.

Tryt szafy ekspresyjnej w stole gry zlokalizowany jest po prawej stronie i jest większy niż pozostałe. Sama „łyżka” ma w najszerszym punkcie 5,6 cm i w najdłuższym 9,5 cm. „Łyżki” poszczególnych trytów są niejednorodnych kształtów. Na powierzchni mają częściowo wytarte nacięcia antypoślizgowe.

Włączniki przyporządkowane są kolejno do następujących urządzeń:

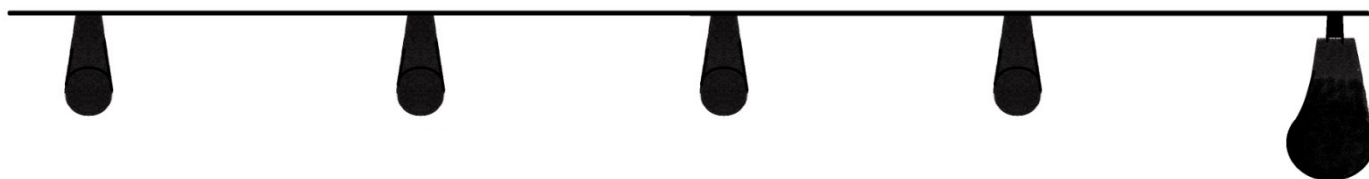
*Copul.
ped. m. II*

*Copul.
ped. m. I*

*Fortissimo
(Tutti I man.)*

*Copul.
m.I m. II*

*Szafa
ekspr.*

17.

18.

Kraków, kościół Augustianów. Stół gry organów Jana Śliwińskiego.

B. Kraków, kościół pw. św. Katarzyny (oo. Augustianów), kaplica pw. św. Moniki (ss. Augustianek)

Datowanie: 1880; instrument zachowany w stanie oryginalnym.

Dyspozycja (brak szyldów, I/5):

Manuał
[Flauto major 8']
[Viola da Gamba 8']
[Vox coelestis 8']
[Principal 4']
[Piccolo 2'] lub [Oktawa 2']

19.

Traktura: mechaniczna

Wiatrownica: klapowo-zasurowa

System powietrzny: miech magazynowy dwufałdowy (obie fałdy wewn.) o wymiarach szer. 160 cm, gł. 100 cm, gł. fałdu 14,5 cm; 2 podawacze klinowe o wymiarach 100x72 cm.

Miech znajduje się w cokole szafy organowej. W lewej ścianie znajduje się ręczna dźwignia do kalikowania. Obecnie podłączono dmuchawę zlokalizowaną na podłodze, po lewej stronie szafy organowej.

Ciśnienie: 52 mmSW

20.

Miech w cokole instrumentu w kaplicy św. Moniki w kościele Augustianów w Krakowie, w stanie spoczynku.

21.

Miech w kaplicy św. Moniki, pod ciśnieniem.

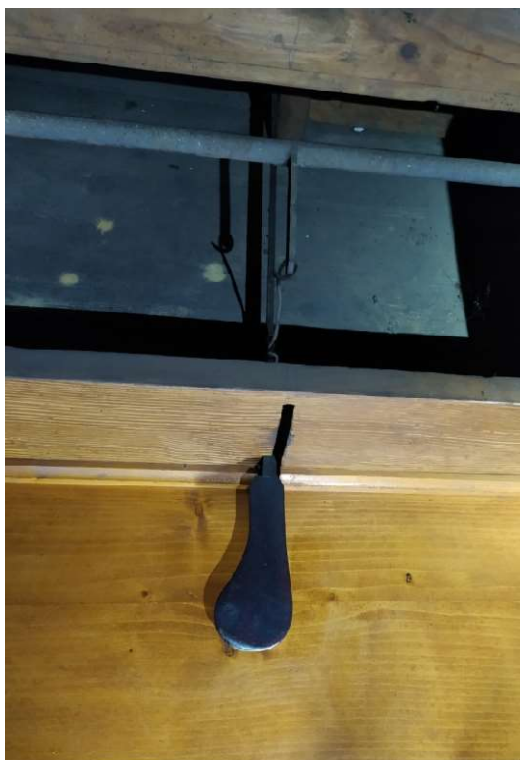
Szafa ekspresyjna obejmuje wszystkie głosy, oprócz prospektowego, z wyłączeniem znajdujących się przy bocznych ściankach piszczałek najniższych tonów. Szerokość skrzydła 14,5 cm, grobość ścianki i skrzydła 3 cm.

Dźwignia do obsługi szafy (tryt) ma kształt zakrzywionej w lewą stronę, wydłużonej „łyżki” o wymiarach w najszerszym punkcie 6,2 cm, w najdłuższym punkcie 14,5 cm.

W mniejszych instrumentach Śliwiński stosował (prostsze, zajmujące mniej miejsca) wiatrownice klapowo-zasuwowe. Analogie w zakresie konstrukcji miecha oraz sposobu umieszczenia sekcji w szafie ekspresyjnej znane są z innych instrumentów wymienionych na liście dzieł.

22. Stół gry organów w kaplicy św. Moniki.

23. Tryt szafy ekspresyjnej.

24. Dźwignia przekazująca ruch trytu do skrzydeł szafy.

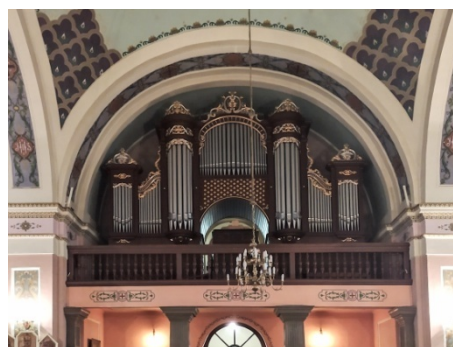
25. Sprężyna – istotna w mechanizmie szafy dla powrotu skrzydeł do pozycji zamkniętej.

C. Mikuszowice, kościół św. Jana Chrzciciela

Datowanie: 1896; czyszczenie i strojenie: 1978; remont z przebudową systemu powietrznego: 2009

Dyspozycja (II+P/18):

Manuał I	Manuał II	Pedał
Bourdon 16'	Fl. harm. 8'	Subbass 16'
Principal 8'	Gamba 8'	Violonbass 16'
Major 8'	Celeste 8'	Flauto 8'
Salicional 8'	Fl. minor 4'	Cello 8'
Waldhorn 8''	Piccolo 2'	
Octava 4'		
Gemshorn 4'		
Dolce 4'		
Mixtura		
Copula m., Copula p., Forte, [szafa ekspresyjna]		

26.

Traktura: mechaniczna

Wiatrownice: stożkowe

System powietrzny: miech pływakowy współczesny o wymiarach: szer. 175 cm, gł. 75,5 cm, wys. skrzyni 50 cm zamontowany w cokole prawej części szafy.
Zasilanie tylko dmuchawą elektryczną.

W systemie powietrznym pozostał dodatkowy klinowy amortyzator pionowy na kanale prowadzącym do II manuału (obecnie sprzężony z tremolo pneumatycznym) 25,5 x 94 cm, gł. fałdu 16 cm.

Kanały rozprowadzające zachowano oryginalne:

do pedału 22 cm x 16,5 cm

do I manuału 19,5 cm x 17 cm

do II manuału 20 cm x 13,5 cm

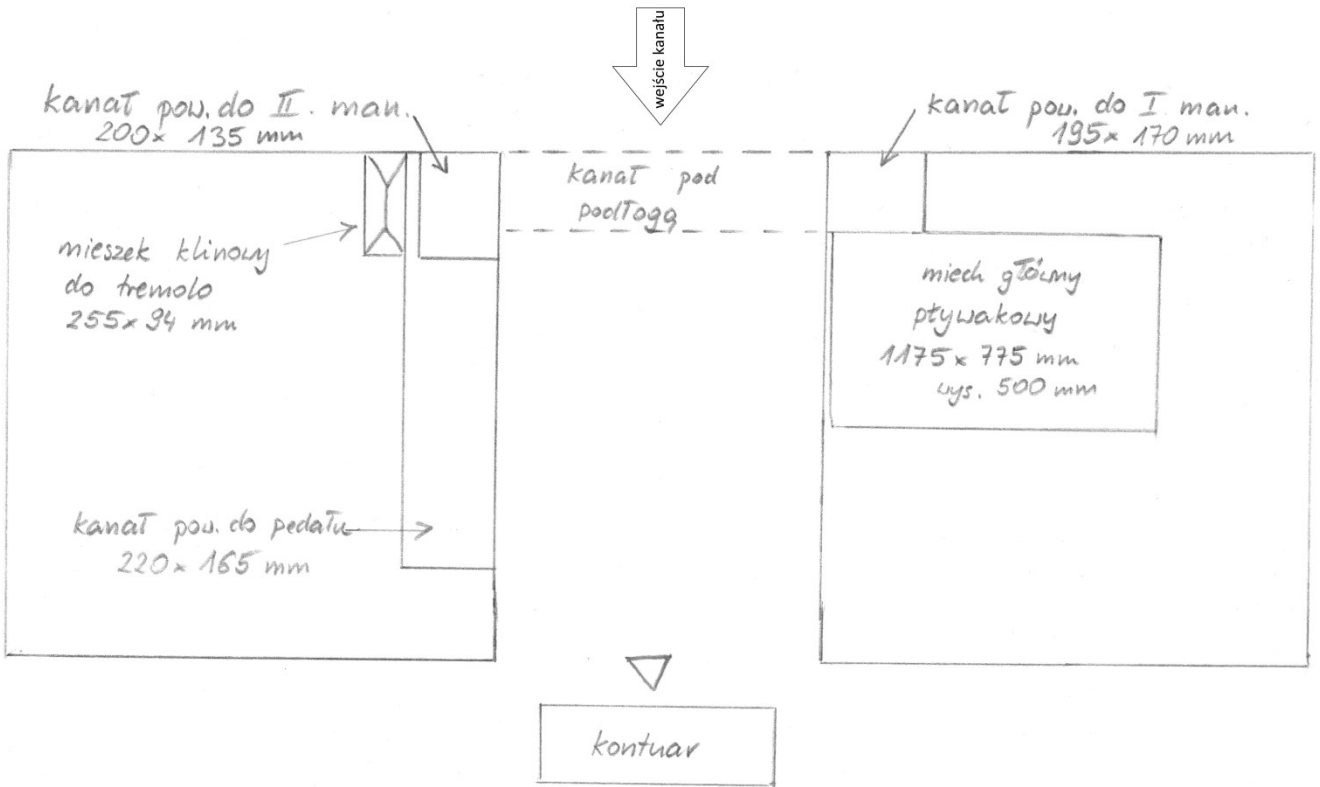
Ciśnienie na wiatrownicy: 88 mm SW

W kanale pomiędzy szafami znajduje się otwór po wlocie kanału z oryginalnego miecha, wg KEZ (1985) magazynowego, o wymiarach 124 x 280cm (Ankieta 1970).

27. Dawny pionowy amortyzator na kanale II manuału. Obecnie element tremolo.

tu znajdował się pierwotnie miech

28. Współczesny miech płwakowy.

29. Otwór wlotowy do kanału rozdzielającego powietrze z nieistniejącego oryginalnego miecha.

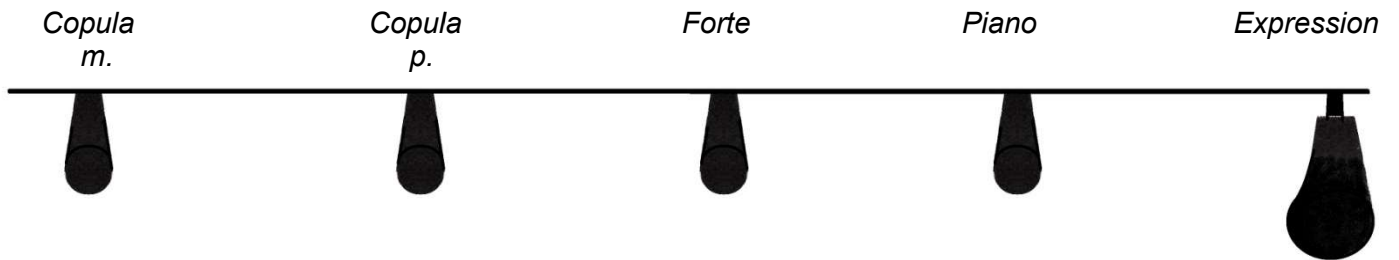

30. Stół gry widok z boku.

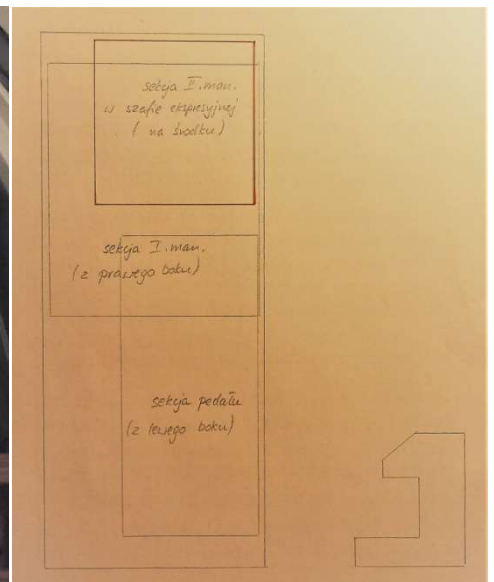
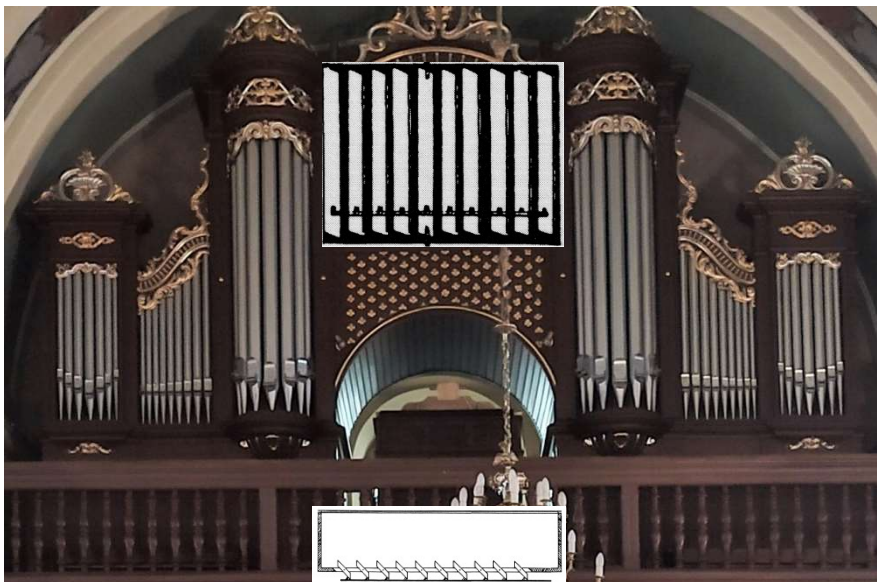

31. Stół gry – widoczna nieoryginalna klawiatura ped., wyżłobiona, spatynowana deska spoczynkowa, nad nią tryty połączeń, kombinacji i szafy opisane na oryginalnych szyldach pod klawiaturą I manualu.

Włączniki przyporządkowane są kolejno do następujących urządzeń:

Szafa ekspresyjna dla sekcji II manualu (poza szafą prospektowe piszczałki fletu harmonicznego oraz najniższe tony pozostałych głosów) znajduje się za prospektem, w części szafy łączącej segmenty boczne ponad stołem gry. Wymiary szafy: szer. 186 cm, gł. 41 cm, wys. 199 cm; grubość ścianki i skrzydła 2,7 cm. Przednią ściankę zamyka 10 skrzydeł.

Schemat lokalizacji szafy organowej w Mikuszowicach.

Dźwignia do obsługi szafy (tryt) ma kształt wydłużonej „łyżki” o wymiarach w najszerszym punkcie 4,5 cm, w najdłuższym punkcie 9 cm i jest wyraźnie większa od pozostałych trytów. Włącznik ten, obecnie o symetrycznym wykroju, wydaje się być wytarty z lewej strony, zapewne posiadał wygięte w stronę grającego lekkie wybrzuszenie.

32. Tryt szafy ekspresyjnej.

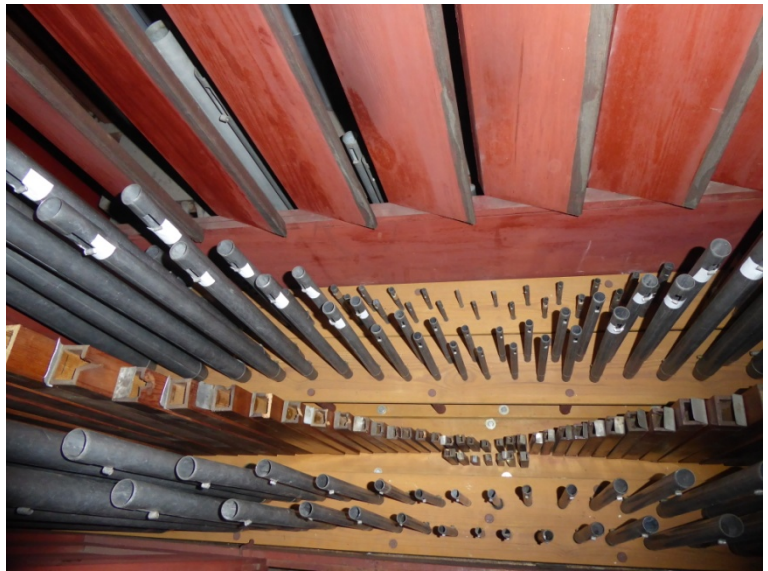
33. Oryginalny szyld.

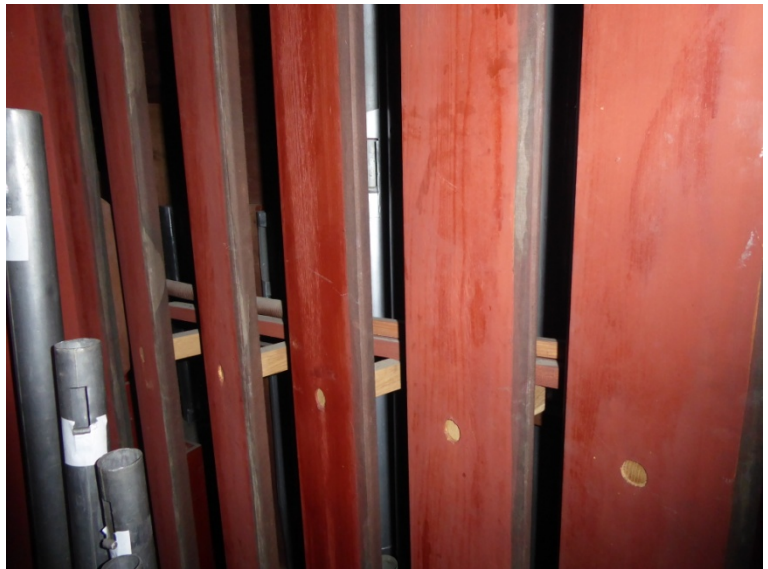
35. Dłut prowadzący do skrzydeł szafy.

34. Dźwignia trytu szafy wewnątrz stołu gry i popychacz prowadzący w dół.

36. Wnętrze szafy ekspresyjnej.

37. Skrzydła szafy ekspresyjnej.

38. Tylna ściana szafy ekspresyjnej.

D. Biecz, kolegiata pw. Bożego Ciała

Datowanie: 1898; przegląd i strojenie: 1973 (Mieczysław Gwóźdź z Nowego Sącza); instrument był na bieżąco konserwowany, nie został przekształcony.

Dyspozycja (II+P/22, oryginalne szyldy oznaczono *):

Manuał I	Manuał II	Pedał
Bourdon 16'	*Amabilis 8'	Pr. Bass 16'
Principal 8'	*Gemshorn 8'	*Subbass 16'
Fl. major 8'	*Gamba 8'	*Basson 16' labialny
*Portunal 8'	*Celestis 8'	Oc. Bass 8'
*Salicional 8'	*Fl. harm. 4'	Cello 8'
Walthorn 8'	*Piccolo 2'	*Flauto 4'
*Octava 4'		
Fl. minor 4'		
Fl. dolce 4'		
Mixtura 3-4x		
Copula p. I, Copula man., Fortissimo, Crescendo (szafa ekspresyjna)		

39.

Traktura: mechaniczna

Wiatrownice: stożkowe

System powietrzny kompletny, oryginalny, składa się z głównego miecha w cokole prawej szafy organowej (pod sekcją pedału, do której prowadzi z głównego miecha niezależny kanał), połączonego kanałem prowadzonym wzdłuż okna, pod stopniami podłogi chóru z obszernym amortyzatorem poziomym dla sekcji I manuału oraz dalej, z równoległym amortyzatorem pionowym na kanale prowadzącym do sekcji II manuału.

Główny miech magazynowy dwufałdowy (zewn./ wewn.) o wymiarach: szer. 310 cm, gł. 133 cm, gł. fałdu 20 cm, wyposażony w dwa podawacze klinowe (brak dostępu); obecnie zasilanie silnikiem elektrycznym.

Amortyzator poziomy, jednofałdowy z drewnianymi sprężynami łukowymi, szer. 200 cm, gł. 9 cm, gł. fałdu 20 cm. Amortyzator pionowy na kanale prowadzącym do II manuału szer. 44,5 cm. wys. 150 cm, gł. fałdu 9 cm.

Kanały rozprowadzające:

do I manuału 36 cm x 12,5 cm

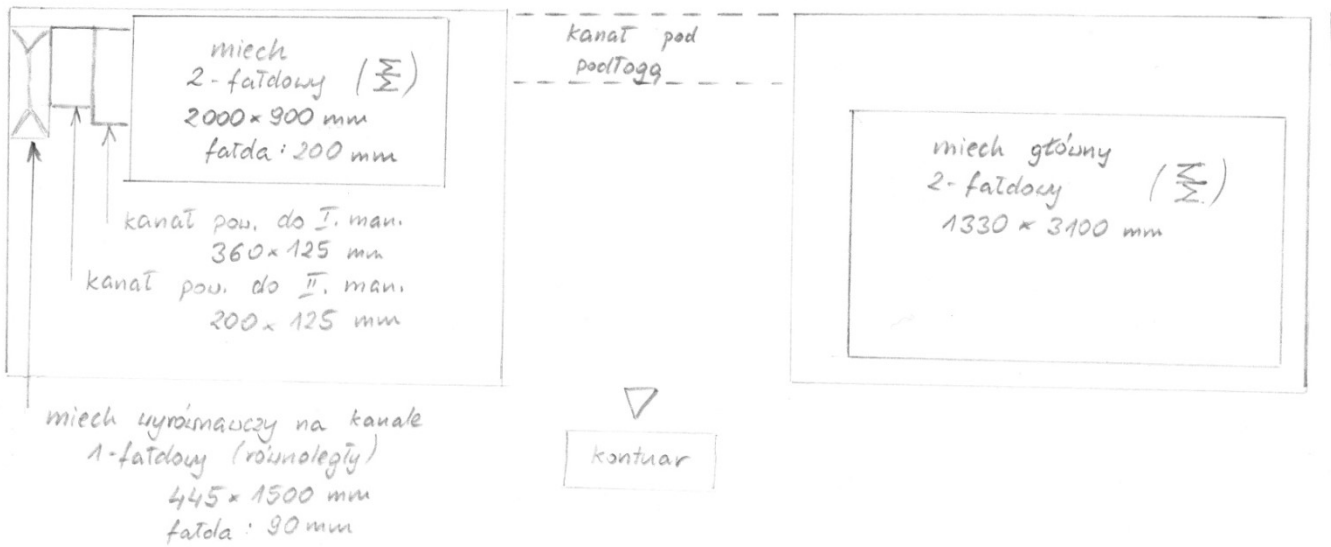
do II manuału 20 cm x 12,5 cm

do pedału – brak możliwości pomiaru.

Ciśnienie 105 mm SW

40. Główny miech w cokole szafy sekcji pedału.

41. Główny miech pod powietrzem – obecnie rozkłada się tylko górna falda (zewnętrzna). Poniżej widok złożonej faldu wewnętrznej.

42. Amortyzator w cokole szafy manualów.

43. Amortyzator poziomy w szafie manualów.
Widok od strony kanałów pionowych.

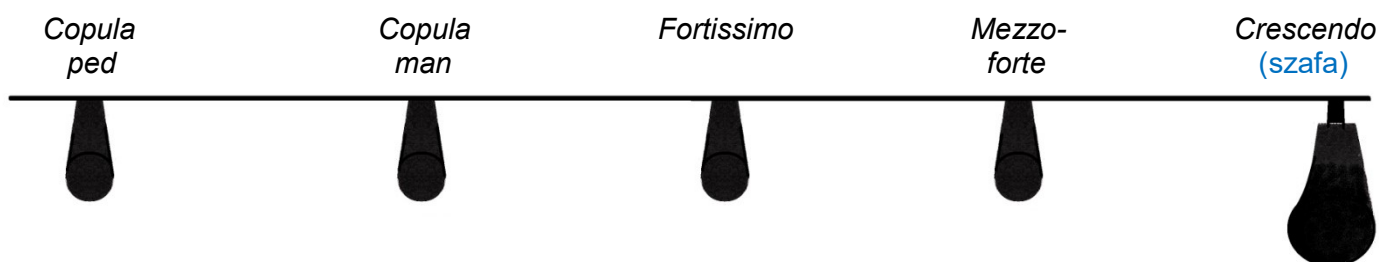
44. Amortyzator pionowy.

45. Amortyzator pionowy
i widok kanałów
manualowych.

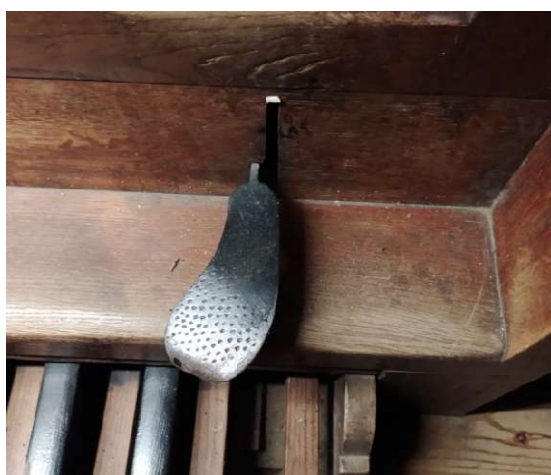

46. Stół gry.

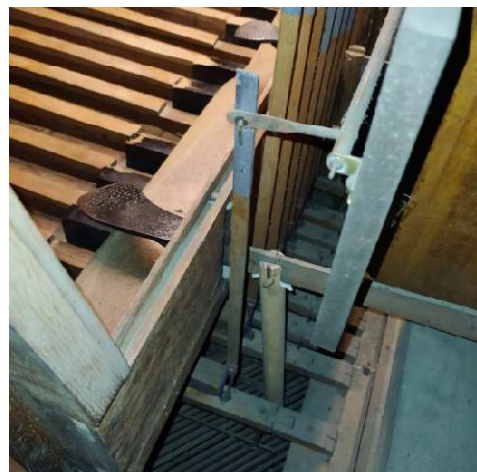

Szafa ekspresyjna dla sekcji II manualu. Sekcja ta zlokalizowana jest w lewej szafie organowej, ponad sekcją I manualu. Wymiary szafy ekspresyjnej: szer. 223 cm, gł. 76 cm, wys. 180 cm, grubość ścianki i skrzydła 2,7 cm; 13 skrzydeł.

Dźwignia do obsługi szafy (tryt opisany jako Crescendo) ma kształt wydłużonej „łyżki” o wymiarach w najszerszym punkcie 6,5 cm, w najdłuższym punkcie 12,5 cm i jest wyraźnie większa od pozostałych trytów. Włącznik ten posiada wygięte w stronę grającego lekkie wybrzuszenie.

47. Tryt szafy ekspresyjnej.

48. Mechanizm trytu w stole gry.

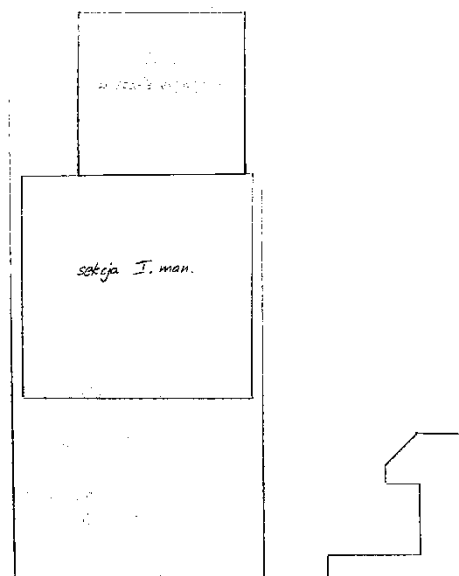
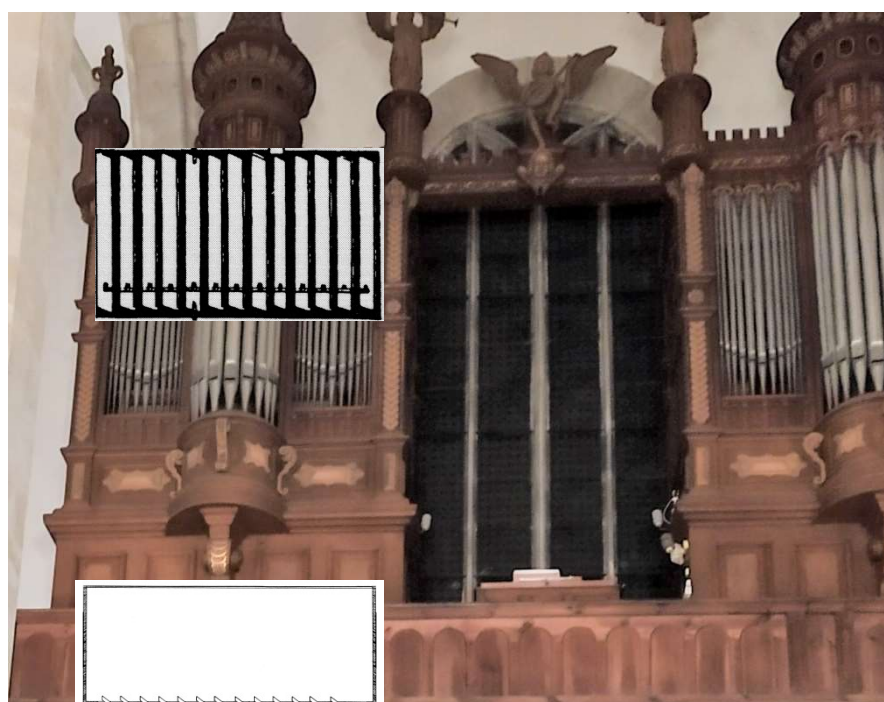
Ruch trytu przekazywany jest poprzez kątownik pod stopnie, na których stoi stół gry w stronę lewej szafy organowej (sekcje manualów) i dalej, poprzez kolejny kątownik, w górę, szerokim abstraktem, do poziomu skrzydeł szafy ekspresyjnej.

49. Abstrakt pionowy prowadzący wzdłuż sekcji manualu I (widok z dołu).

50. Abstrakt pionowy mechaniki szafy i kątownik widok z góry.

Na schemacie przedstawiono lokalizację szafy ekspresyjnej w lewej szafie organowej, na najwyższym poziomie konstrukcji organów. Dzięki umieszczeniu pudła szafy ekspresyjnej u góry nie koliduje ono z trakturami innych sekcji. Ma to również znaczenie akustyczne – niuanse dynamiczne uzyskiwane w wyniku pracy skrzydeł szafy są dobrze słyszalne w przestrzeni kościoła.

51. Szafa ekspresyjna – widok wnętrza.

52. Szafa ekspresyjna – widok wnętrza.

53. Skrzydła szafy ekspresyjnej.

54. Klawiatura z oryginalnymi okładzinami.

55. Oryginalna klawiatura pedałowa. Detal.

E. Zamość, katedra pw. Zmartwychwstania Pańskiego i św. Tomasza

Datowanie: 1895; remont: (zakres prac nieznany, możliwe, że z wymianą wszystkich sztyldów rejestrowych) 1975-76, Dominik Grochalski z Piotrkowa Tryb.; remont z przebudową systemu powietrznego: 2006-2009, Jacek Kamiński z Warszawy.

Dyspozycja (II+P/24; sztyldy nieoryginalne):

56.

Manuał I	Manuał II	Pedał
Bourdon 16'	Amabilis 8'	Pryncypał 16'
Principal 8'	Kwintaton 8' <i>na sztyldzie 4'</i>	Subbas 16'
Prync. skrzypcowy 8'	Gemshorn 8'	Octavbass 8'
Flet kryty 8'	Wiola 8'	Violoncello 8' <i>na sztyldzie 16'</i>
Flet otwarty 8' (Waldhorn)	Voix celeste 8' (obecnie Prestant 4')	Flauto 4'
Gamba 8' (Salicional)	Trawers flet 4'	
Salicet 8' (Portunal)	Piccolo 2'	
Octava 4'		
Rurflet 4' (Flauto minor)		
Flet leśny 4' (Flauto traverse)		
Quina 2 2/3'		
Mixtura 3x (3-5x 2 2/3')		
Copula man., Copula ped., Fortissimo, Expression		

Traktura: mechaniczna

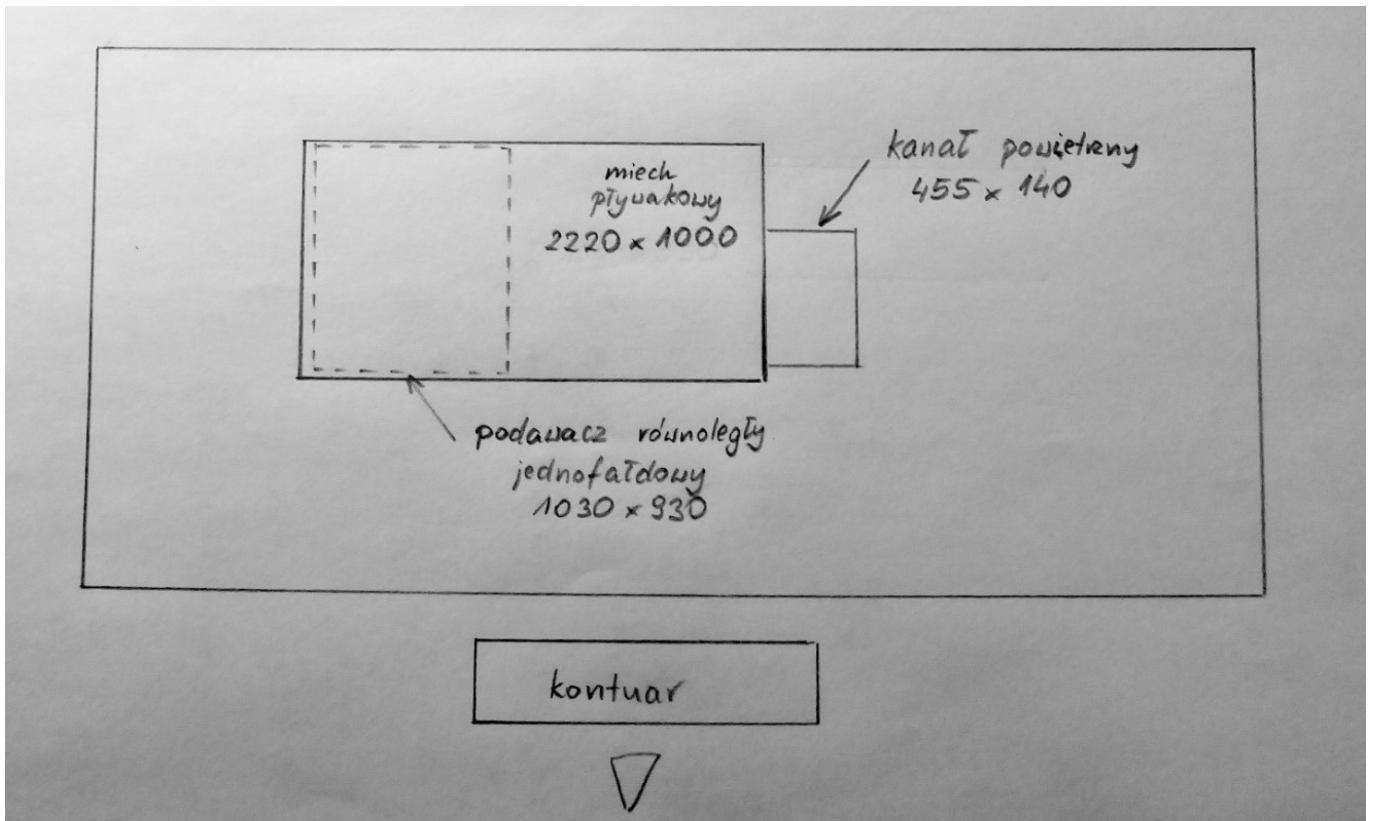
Wiatrownice: stożkowe

System powietrzny wtórnie przekształcony: miech pływakowy współczesny o wymiarach szer. 222 cm, gł. 100 cm, wys. skrzyni 48 cm, zasilanie dmuchawą elektryczną. Do współczesnego miecha przymocowano podawacz przekształcony ze starszego miecha, równoległy, jednofałdowy, o wym. 103x93 cm, gł. fałdu 20 cm. Zachował się jeden oryginalny kanał powietrzny o wymiarach 45,5x14 cm.

Ciśnienie na kanale wychodzącym z miecha:
92 mm SW

57. Miech nieoryginalny, pływakowy.

58. Wtórna dźwignia nożna do kalikowania.

59. Podawacz równoległy pod miechem płytakowym.

60. Nowy kanał powietrzny do sekcji pedału.

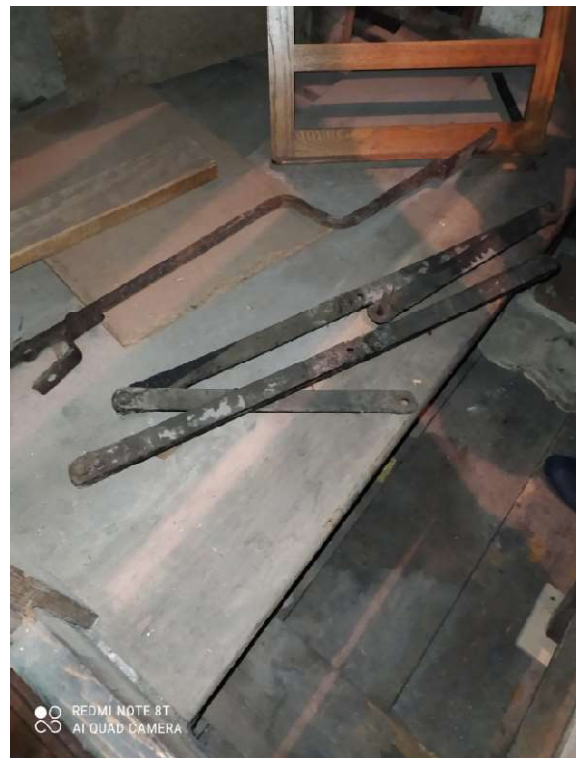

61. Oryginalny kanał pionowy prowadzący z miecha do II manualu.

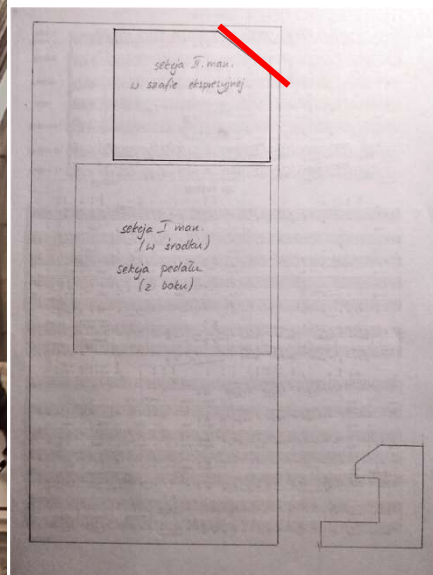
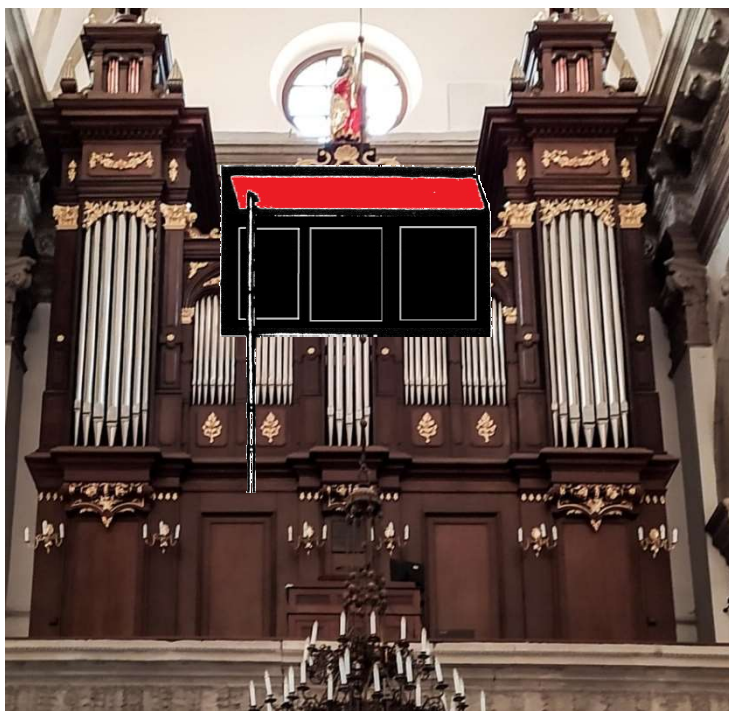
Z dawnego systemu powietrznego Jana Śliwińskiego w Zamościu przetrwał pionowy kanał o wymiarach 45,5 cm x 14 cm. Pod porzuconymi elementami drewnianymi przy obecnym stanowisku dla kalikanta znalazły się dwa zawiasy nożycowe z dawnego miecha oraz dźwignia mimośrodowa, być może element traktury poruszania szafą ekspresyjną.

62. Podejście poziome z miecha do kanału II manualu.

63. Elementy nieistniejącego oryginalnego Miecha (zawiasy nożycowe) i dźwignia mimośrodowa.

Szafa ekspresyjna dla sekcji II manualu znajduje się na najwyższej kondygnacji, centralnie i ma nietypową konstrukcję. Zapewne ze względu na niewielką głębokość szafy organowej i konieczność górnego dostępu serwisowego do znajdujących się poniżej piszczałek I manualu, szafa została dosunięta do prospektu i organmistrz nie mógł zastosować normalnych, pionowych skrzydeł. Prostopadłościenna bryła szafy została „ścięta” na całej szerokości z przodu u góry, zaś umieszczona w tym miejscu ukośnie kłapa (na schemacie kolor czerwony) zamocowana jest na osi, co pozwala na uchylanie całej jej powierzchni.

Wymiary szafy ekspresyjnej: szer. 222 cm, gł. 57 cm, wys. 186 cm; grobość ścianki i skrzydła: 2,7 cm.

64. Szafa ekspresyjna – tylne drzwi wejściowe i piszczałki.

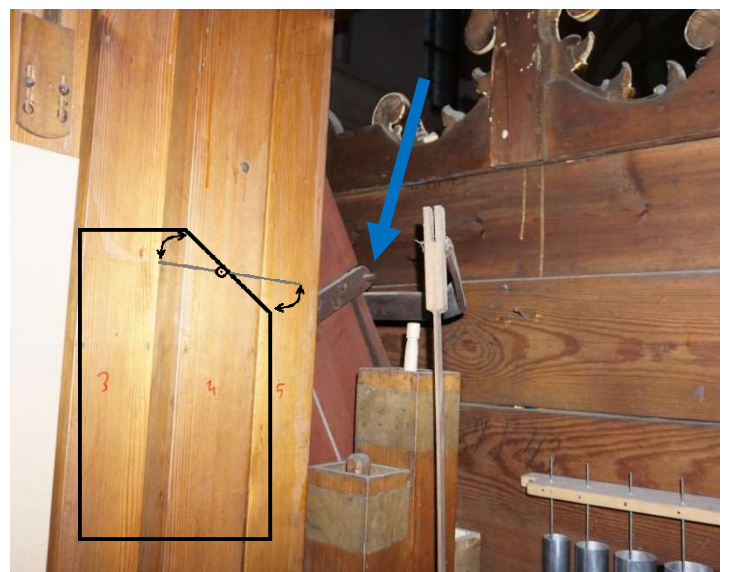
Wytlumienie sekcji II manualu musiało być uciążliwe dla użytkowników, którzy wtórnie zdemontowali płyciny wypełniające przednią pionową część szafy, przez co dźwięk stał się głośniejszy, ale szafa nie spełnia swojej funkcji i nie umożliwia zmian dynamicznych pomimo ruchów kłapy pełniacej tu funkcję żaluzji.

65. Dach szafy ekspresyjnej i zdeponowane po lewej stronie trzy przednie płyciny.

66. Uchylna płyta szafy ekspresyjnej (znak montażowy/transportowy J.S.98)

67. Mechanizm uchylania szafy – nowa końcówka abstraktu pionowego i poprzeczy element kuty. Wskaźnik pokazuje oś obrotu skrzydła.

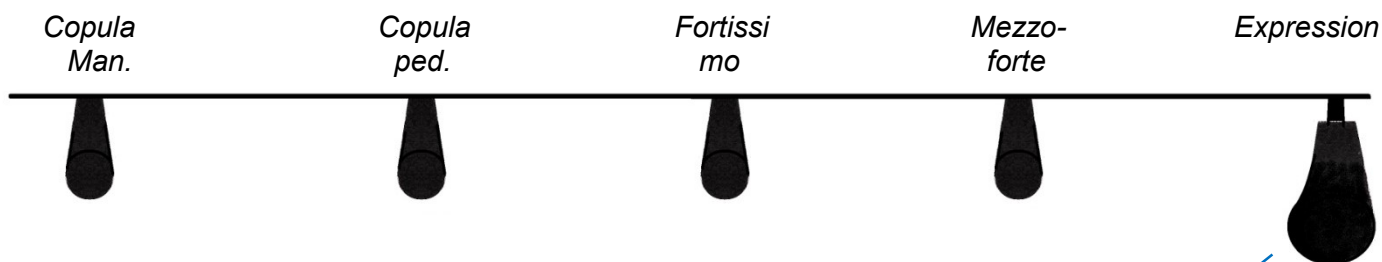
68. Sposób zamontowania szafy względem wiatrownicy. Ścianki szafy spoczywają na ramie wałków skrętnych.

69. Tryst szafy ekspresyjnej .

70. Tryty łączników, kombinacji i szafy.

Dźwignia do obsługi szafy (tryst opisany jako *Expression*) ma kształt wydłużonej „łyżki” o wymiarach w najszerszym punkcie 4,3 cm, w najdłuższym punkcie 9 cm i jest wyraźnie większa od pozostałych trytów. Włącznik ten posiada wygięte w stronę grającego nieznaczne wybrzuszenie.

Wewnątrz stołu gry dźwignia, podobnie jak w pozostałych przebadanych instrumentach, uruchamia popychacz i kątownik przekazujący ruch pod stołem gry, do tyłu, do wnętrza szafy organowej, i dalej, poprzez drugi kątownik i długi pionowy abstrakt – w górę, na poziom obsługi skrzydła.

71. Porcelanowe okrągłe szyldy z oznakowaniem trytów, zachowane worygiale.

72. Klawiatura pedałowa i włączniki nożne.

73. Klawiatury manualowe z oryginalnymi okładzinami.

Instrumenty Ignacego Żebrowskiego

Ignacy Żebrowski (ur. ok. 1830, zm. po 1894?), organmistrz, działający na Litwie (1857), w Warszawie (1865-1870), następnie notowany w Wielkopolsce i Gdańsku, od 1881 r. działający we Lwowie: z synem Aleksandrem (1882-1888), następnie samodzielnie.

Nowe fakty dotyczące działalności Ignacego Żebrowskiego opublikował Jurij Smirnow 14.02.2008 w „Kurierze Galicyjskim” <https://kuriergalicyjski.com/historia/postacie/118-2014-07-22-12-14-06/1684-dynastia-ebrowskich-organmistrzow-polskich>, jednak brak aparatu naukowego i podania źródeł informacji nie pozwala na uzupełnienie posiadanych wiadomości o te przytoczone w artykule.

A. Paszyn, kościół pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy

Organy zostały zbudowane przez Ignacego Żebrowskiego ze Lwowa dla lwowskiej kaplicy sióstr ze Zgromadzenia Najświętszego Serca Jezusa (Sacré Cœur). Brak dokumentacji związanej z powstaniem instrumentu rekompensują w pewnym stopniu wzmianki prasowe. I tak w 1882 r. organmistrz zawiadamał, że organy są już *na ukończeniu* i można je obejrzeć w jego warsztacie. Miały one 12 głosów rozdzielonych pomiędzy 2 manualy i pedał. Ich budowa została sfinalizowana w tym samym roku, czego dowodzą pochlebne świadectwa wystawione w październiku przez przełożoną zgromadzenia oraz zaproszonych muzyków.

Instrument szczęśliwie ocalał z zawieruchy wojennej, a to dzięki staraniom zakonnicy, którym udało się doprowadzić do tego, by został wywieziony ze Lwowa i umieszczony w ich klasztorze w Zbylitowskiej Górze. Stamtąd trafił do Tarnowa, gdzie w 1951 r. zamontowano go w kościele Najświętszego Serca Pana Jezusa. Jak już wspomniano, było to rozwiązanie tymczasowe. I rzeczywiście, gdy sprawa budowy nowych organów przez firmę Tadeusza Rajkowskiego z Włocławka nabrała realnych kształtów, instrument Żebrowskiego po raz czwarty zmienił swoją lokalizację, trafiając do wsi Paszyn, gdzie funkcjonuje do dziś.

Montaż, a następnie strojenie w Paszynie prowadził latem 1968 r. Bronisław Kaltenbek z Rokietnicy, natomiast komisyjny odbiór translokowanych organów miał miejsce 11 sierpnia tegoż roku. W 1971 r. były one jeszcze w doskonałym stanie, który z biegiem lat ulegał pogorszeniu, tak że w 1990 r. widziano już potrzebę remontu, jednak brakuje informacji, czy został on przeprowadzony pod koniec ubiegłego stulecia. W 2006 r. instrument ponownie (a może nadal?) wymagał remontu. Mimo to prace organmistrzowskie, podejmowane w późniejszych latach, miały zupełnie inny charakter. I tak w 2010 r. Mieczysław Ziemiański ze Szczyrzyca zainstalował nową dmuchawę elektryczną, natomiast w 2014 r. Kazimierz Plewa z Nowego Sącza wstawił Tercję 1 3/5' w miejsce Salicionalu 8', burząc w ten sposób romantyczną koncepcję dyspozycji, przy czym należy podkreślić, że piszczałki oryginalnego głosu zostały zachowane.

Obecnie instrument jest nieczynny, pozostający w stanie kompletnym, lecz w destrukcji. Miech jest odłączony od wiatrownic, przez co nie da się zbadać ciśnienia i wydolności systemu powietrznego. Konstrukcja miecha i piszczałek jest charakterystyczna dla Ignacego Żebrowskiego.

Miech magazynowy, o dwóch fałdach wewnętrznych, z podwójnym podawaczem klinowym.
Wymiary magazynu: 146 x 187 cm, wysokość skrzyni u podstawy - 26 cm. Gł. fałdu 20 cm.
Wymiary podawaczy: 132 x 60 cm, gł. fałdu 22 cm.

Czterogłosowa sekcja II manualu znajduje się w szafie ekspresyjnej poruszanej dźwignią z zahaczanym trytem w stole gry (tryt zachowany bez deski kolanowej). Brak dostępu do szafy w celach pomiarowych.

Instrument jest istotnym ogniwem w badaniach nad działalnością Ignacego Żebrowskiego oraz niepowtarzalnym materiałem porównawczym w zakresie techniki wykonywania poszczególnych elementów.

74. Prospekt organów w Paszynie.

75. Miech magazynowy o dwóch wewnętrznych fałdach i dwóch klinowych podawaczach autorstwa Ignacego Żebrowskiego.

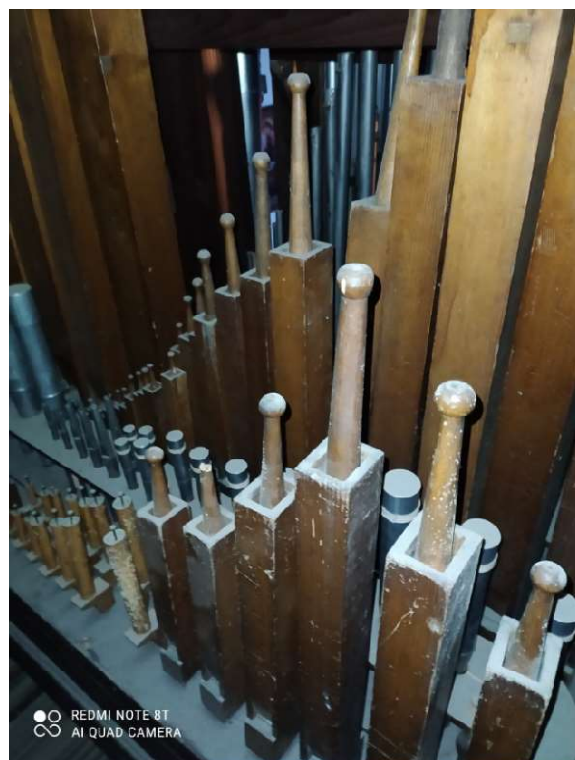
76. Stół gry.

77. Traktura pedału i dźwignia szafy ekspresyjnej.

78. Szafa ekspresyjna.

79. Zespół brzmieniowy I man.

B. Lwów, kościół pw. św. Andrzeja (pobernardyński)

Barokowe organy zostały przebudowane w latach 1810-12 przez Jakuba Kramkowskiego, w 1872 r. przez Romana Ducheńskiego, następnie w 1898 r. przez Aleksandra Żebrowskiego (II+P/33), który wykonał tam charakterystyczny dla warsztatu Żebrowskich zespół miechów. Miechowia pozostaje w stanie destrukcji. Konstrukcja miechów wydaje się identyczna z miechami z katedry lwowskiej, jednak brak możliwości wykonania pomiarów pozostawia ten obiekt w grupie wytypowanych do przyszłych porównań. Zdjęcia udostępnił Witalij Czyżewski.

81. Stół gry w kościele pobernardyńskim.

80. Prospekt organów w kościele pobernardyńskim.

82.-86. Miechowia i zespół podwójnych (piętrowych) miechów horyzontalnych.

82.

83.

84.

85.

86.

C. Lwów, kościół pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła (pojezuicki)

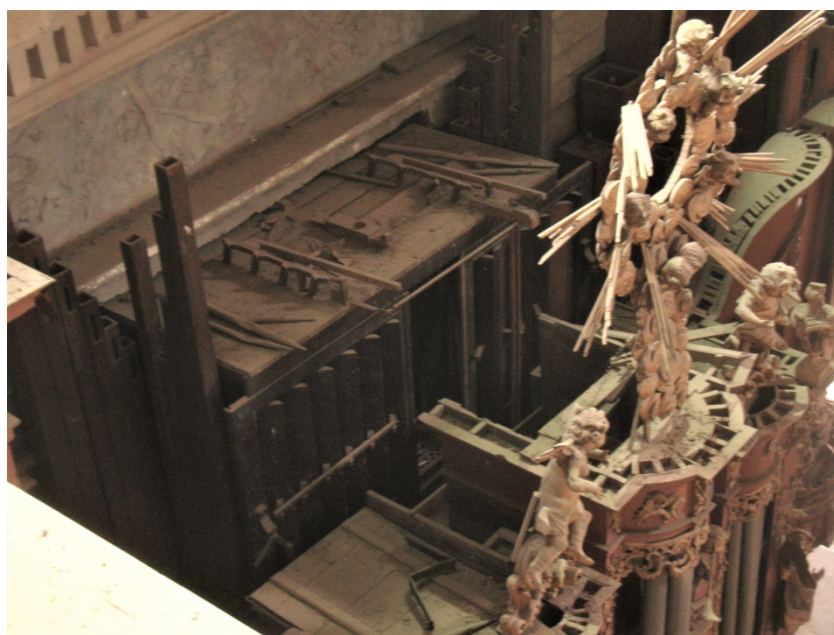
Organy (II+P/24) zostały zbudowane w 1882 r. przez Ignacego Żebrowskiego (z wykorzystaniem barokowej szafy organowej i części podzespółów) i uchodziły za najlepszy instrument w Galicji. Obecnie są nieczynne i w znacznej mierze zdewastowane. Szczegółowe dzieje tego zabytku nie wchodzą w zakres niniejszego opracowania. Istotnym elementem porównawczym jest zachowany tam oryginalny zespół miechów magazynowych o konstrukcji analogicznej do zespołu w organach w katedrze lwowskiej i w Paszynie.

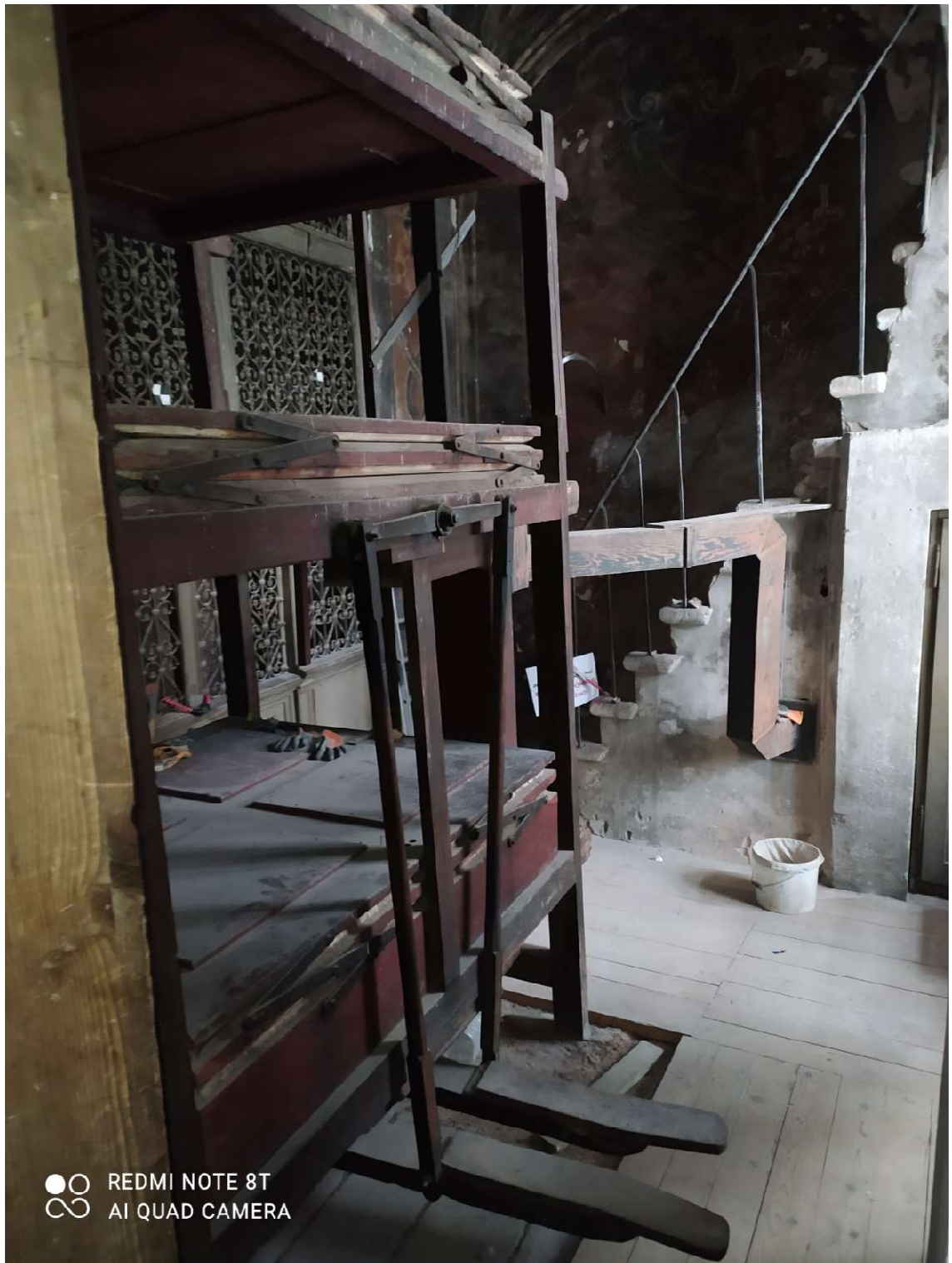
87. Prospekt organów w kościele pojezuickim (WCz)

88. Stół gry Ignacego Żebrowskiego w kościele pojezuickim.

89. Szafa ekspresyjna Żebrowskiego w kościele pojezuickim (WCz)

90. Potrójny (piętrowy) miech horizontalny Ignacego Żebrowskiego
w kościele pojezuickim we Lwowie.
Widok od strony dłuższego boku, ze stanowiskiem kalikanta.

91. Potrójny miech horizontalny Ignacego Żebrowskiego
w kościele pojezuickim we Lwowie.
Widok od strony krótszego boku, z przyłączem dmuchawy.

Cechy charakterystyczne przedstawionych rozwiązań Ignacego Żebrowskiego to przede wszystkim duże rozmiary miechów, ciesielskie konstrukcje nożne stabilizowane klinami, stosowanie miechów z podwójnymi fałdami wewnętrznymi, konsekwentne stosowanie konstrukcji piętrowych, w których górne płyty miechów połączone są na sztywno, zaś powietrze w górnych miechach zasysane jest z miechów dolnych, stosowanie płytkich skrzyń w podstawie najniższego miecha. Identyczną konstrukcję dwuczęściową ma miech w organach katedry lwowskiej.

4. Szafy ekspresyjne Jana Śliwińskiego – charakterystyka

Jan Śliwiński uczył się i pracował we Francji w dobie ukształtowanej już estetyki organów symfonicznych, w których szafa ekspresyjna miała zasadnicze znaczenie. Przeszczepiając tę estetykę na teren Galicji sformułował taki model brzmienia organów, który paletę barwną głosów podstawowych (*Fonds*) wzbogacał w zasadzie jedynie o *Piccolo 2'* i jedną miksturę kwartowo-kwintową w sekcji głównej. W jego estetyce najważniejszą sprawą wydaje się paleta barwna głosów ośmio- i czterostopowych, nie zaś potęgą zapewne znanych mu z Francji zestawów *jeux d'Anches* lub *jeux de combinaison*. Te bogato we Francji obsadzone części poszczególnych sekcji zawierały charakterystyczne barwowo i istotnie dynamicznie głosy językowe, które były bardzo kosztowne i żaden polski organmistrz w czasach Śliwińskiego nie wykonywał tego typu piszczałek. Sprowadzanie ich z Francji miało miejsce w jednym tylko przypadku głosu *Voix humaine*, dla organów krakowskiego kościoła św. Katarzyny. Ten tok analizy prowadzi w kierunku wniosków, że Śliwiński po przyjeździe do Galicji znalazł zastosowanie dla części tylko jego francuskich doświadczeń w projektowaniu estetycznym organów, takiej części, która była przydatna w realizowanej w Polsce grze liturgicznej.

Potwierdzeniem tego spostrzeżenia niech będzie analiza dyspozycji proponowanych przez Śliwińskiego za pośrednictwem katalogu, gdzie głos językowy nie widnieje w żadnych mniejszych organach, a dopiero w dyspozycji nr 25. – dwudziestopięciogłosowych organów dwumanuałowych, w których *Trompette 8'* (podany zresztą w niemieckiej pisowni), proponuje w manuale głównym oraz *Basson 16'* w sekcji pedału. Pomija zatem, wbrew tendencjom estetycznym Aristida Cavaille-Colla, głos językowy w „żaluzjowym” manuale II, co we Francji nie mogłoby mieć miejsca.

W 30-głosowej dyspozycji organów trzymanuałowych (nr. 30.) również nie proponuje języka ani w drugim, ani w trzecim manuale, a ten pojawia się tam dopiero w propozycji czterdziestogłosowej, w postaci (przynajmniej z nazwy) francusko brzmiącego *Basson-hautbois 8'*.

Takie podejście do dysponowania sekcji zamkniętych w szafie ekspresyjnej wprawia w zastanowienie nad ideą przyświecającą Śliwińskiemu w kwestii zakresu dynamicznego oczekiwanego przez niego od tej sekcji i tego urządzenia.

Na podstawie porównania szaf ekspresyjnych u św. Katarzyny w Krakowie, w Mikuszowicach, w Bieczu i w Zamościu można spostrzec, że organmistrzowi nie zależało na umieszczeniu bezwzględnie wszystkich piszczałek wewnątrz szafy (gdy wymiary na to nie pozwalały – pozostawiał największe piszczałki poza szafą). Nie zaczerpnął również z organmistrzostwa francuskiego praktyki budowania szaf o szczególnych możliwościach tłumiących ze względu na grubość ścianek (Śliwiński - od 2,7 cm do 3 cm; Cavaille-Coll – od 4,5 do 6,5 cm litego drewna). W estetyce Cavaille-Colla tłumienie ma wielkie znaczenie w związku z zadysponowaniem wewnątrz szafy również labialnych rejestrów o wyższym stopażu i rejestrów językowych (wspólnie zwanych *Anches*) i umożliwieniem w ten sposób wytłumienia do bardzo niskiej dynamiki pełnej barwy funkcjonującej bez szafy na poziomie forte i fortissimo.

Można zatem pokusić się o wniosek, że szafa ekspresyjna Śliwińskiego nie miała „funkcji francuskiej”, ani nie powstawała z francuskiej inspiracji estetycznej, a raczej zaliczyć by ją można było do niemieckiej koncepcji zamkniętego w szafie cichego manualu kolorystycznego, któremu u Śliwińskiego brakuje jedynie subtelných, wolnowibrujących głosów językowych.

Istotnym zagadnieniem jest również sposób obsługi szafy ekspresyjnej przez organistę w instrumentach Jana Śliwińskiego.

Jeszcze w latach 70-tych XIX wieku niektóre konsole Aristida Cavaille-Colla wyposażane były w nożną dźwignię do poruszania skrzydłami szafy ekspresyjnej w formie zahaczanego trytu o obłym kształcie, wykonanego z metalu, ulokowanego po prawej stronie, ponad deską spoczynkową dla stóp, w zasadzie w narożniku. Było to w tym czasie już dość archaiczne rozwiązanie - Cavaille-Coll w latach

60-tych w niektórych organach montował w tym miejscu również uchylny pedał, którego lokalizacja z czasem (pod koniec lat 70-tych już z zasady w każdym instrumencie) została przesunięta na oś stołu gry, dzięki czemu organista mógł obsługiwać szafę ekspresyjną zarówno prawą, jak i lewą nogą. Uchylny pedał we współpracy z dobrze wyważonym mechanizmem poruszania żaluzją dawał możliwość zatrzymania ruchu skrzydeł na osi w dowolnym momencie obrotu, umożliwiając zatrzymanie dynamiki na wybranym przez organistę poziomie bez konieczności stałego przytrzymywania dźwigni nogą.

Jan Śliwiński, ale również jego uczeń Tomasz Fall, a także konkurent Ignacy Żebrowski wykonywali urządzenie do obsługi szafy w stylu starszych dzieł Cavaille-Colla - w formie opisanego powyżej trytu. W przebiegu traktury takiego urządzenia istotną rolę odgrywała sprężyna, która powodowała samoistny powrót żaluzji do pozycji zamkniętej (dźwignia w górnym położeniu). Aby zniwelować działanie sprężyny należało nacisnąć tryt i zahaczyć go o specjalne wycięcie, przez co szafa trwale pozostawała w pozycji otwartej. W instrumencie w kościele św. Katarzyny w Krakowie wykonano dwa wycięcia – dla pełnego otwarcia szafy oraz dla zatrzymania jej skrzydeł mniej więcej w połowie otwarcia. Operowanie takim mechanizmem jest proste, gdy organista chce użyć dwóch (lub jak w wypadku św. Katarzyny trzech) pozycji tego urządzenia. Jeżeli jednak, zgodnie z tendencją epoki, planuje płynnie operować dynamiką sekcji zamkniętej w szafie ekspresyjnej - przy obsłudze dźwigni z zahaczanym trytem musi się istotnie napracować, a także nie ma możliwości pozostawienia urządzenia w wybranej pozycji po zdjęciu z niego nogi, gdyż zadziała siła sprężyny i szafa wróci samoistnie do pozycji zamkniętej.

Na podstawie dotychczasowych badań ustalono, że ani Jan Śliwiński, ani Ignacy Żebrowski nie konstruowali szaf ekspresyjnych obsługiwanych uchylnym pedałem, z pozycją skrzydeł regulowaną przeciwwagą, jak robił to Cavaille-Coll. Czy nie znali tego mechanizmu, czy też nie uważali za konieczne wykonywania tej bardziej skomplikowanej konstrukcji? A może nie widzieli potrzeby jej zastosowania, ponieważ potrzebna była przede wszystkim do wirtuozowskiej muzyki symfonicznej, której w Galicji nie wykonywano? Za tą przesłanką przemawiałoby również skromne dysponowanie sekcji umieszczanych w skrzyni żaluzjowej oraz stosowanie dość cienkich jej ścianek, które nie byłyby w stanie dobrze wytłumić obszerniejszego dynamicznie brzmienia.

Galicjyjscy organmistrzowie omawianego czasu budowali jednak szafy ekspresyjne, a Jan Śliwiński wykonał je we wszystkich znanych dwumanałowych organach powyżej 17 głosów dla piszczałek sekcji II manualu. Stan ten odpowiada przedstawionej ofercie katalogowej, w której Śliwiński proponuje szafę ekspresyjną (*Crescendo decrescendo*) od modelu nr 18. (II+P/18), zaś w propozycji szesnastogłosowego instrumentu tego urządzenia nie ma.

Organy w archikatedrze łacińskiej we Lwowie w obecnym kształcie pozbawione są szafy ekspresyjnej. Pozostał po nim opatrzony sprężyną tryt po prawej stronie deski spoczynkowej dla nóg w stole gry oraz raczej nowszy abstrakt prowadzący do lewego narożnika cokołu szafy organowej mieszczącego sekcję II manualu. Rozłożenie sekcji w tym instrumencie jest analogiczne do organów w Bieczu, z tym, że lwowski instrument ma mniejszą wysokość, dlatego jedna z sekcji manualowych musiała zostać zainstalowana w cokole. W Bieczu sekcja pierwszego manualu znajduje się nad cokolem, na linii nasady prospektu, zaś zamknięta w szafie ekspresyjnej sekcja II manualu - ponad nią. Taki układ daje możliwość swobodnego przeprowadzenia traktury i umożliwia dostęp serwisowy do spodu wiatrownic obu sekcji. We Lwowie sytuacja przedstawia się inaczej – sekcja manualu II jest poniżej sekcji manualu pierwszego, dodatkowo, jak wspomniano, „zepchnięta” aż do strefy cokołu, którego płyciny nie sprzyjają wydobywaniu się dźwięku. Analizując konstrukcję lwowskich organów (w kształcie po przebudowie z 1976 r.) organmistrz Adam Olejnik nie znalazł żadnych śladów po konstrukcji szafy ekspresyjnej. Jednak organista lwowski p. Bronisław Pacan, który gra w katedrze od 1970 roku wspomina, że organy miały szafę ekspresyjną z żaluzjami obsługiwaną prawym trytem. Dopowiada on również, że ruch skrzydeł widoczny był na zewnątrz ściany cokołu szafy. Dziś znajdują się tam częściowo ażurowe (z okrągłymi otworami) wypełnienia z dykty. Odtworzenie konstrukcji szafy będzie trzeba zaplanować od nowa, biorąc pod uwagę wymiary przestrzeni dla piszczałek sekcji

II manualu oraz zakładając, że dachem szafy będzie wiatrownica I manualu, zatem wewnątrz znajdzie się traktura I manualu i do niej należy w konstrukcji uwzględnić dostęp serwisowy.

Wymiary równoległoboku wyznaczają się zatem następująco:

szerokość wiatrownicy II manualu: 234 cm (na niej kanał powietrzny o szer. 24 cm)
głębokość wiatrownicy II manualu: 96 cm
przestrzeń dla ruchu skrzydeł przed sekcją II manualu: 22 cm
wysokość pomiędzy kłocem wiatrownicy II manualu a ramą wałków skrętnych zintegrowaną ze spodem wiatrownicy I manualu: 228 cm

Mechanizm sprzężenia skrzydeł może być zaplanowany od dołu i połączonym pionową dźwignią z listwą łączącą skrzydła żaluzji od góry, wówczas można uniknąć dodatkowej głębokości całego mechanizmu. Może znaleźć się jeszcze materiał ikonograficzny sprzed 1976 roku, gdzie prezentowane byłoby lico tej części cokołu, aby wyjaśnić ową „widoczność ruchu skrzydeł”?

Organmistrz projektujący szafę nie będzie miał łatwego zadania, gdyż musi połączyć trzy tematy: *crescenda* i *decrescenda* wynikającego z pracy skrzydeł, ogólnej słyszalności sekcji II manualu oraz niezbędnego dostępu serwisowego.

Przy odpowiednim planie boczne ściany cokołu szafy organowej mogą służyć jako boczne ściany szafy ekspresyjnej, co w zakresie tłumienia dźwięku nie powinno być problematyczne, będąc jednocześnie zbieżne z koncepcją Śliwińskiego, który konstruował szafy o dość szczupłych ściankach. Projektując wykonanie szafy ekspresyjnej należy wziąć pod uwagę, że zadysponowanie przez Śliwińskiego (z wykorzystaniem piszczałek autorstwa Romana Duchęńskiego i Ignacego Żebrowskiego) sekcji II manualu jest obfite w pastelowe, dość ciche głosy, dlatego niezbędne będzie ażurowe opracowanie przednich płyt cokołu tej części szafy, aby dźwięk wydobywający się z tych rejestrów nie napotykał na dodatkową warstwę tłumiącą.

W zestawieniu idei szaf ekspresyjnych Aristida Cavaille-Colla i Jana Śliwińskiego starałam się zwrócić uwagę na to, że możliwości tłumienia szaf galicyjskiego organmistrza nie musiały być tak efektywne, jak we Francji, a wręcz nie mogły być tak efektywne, ponieważ sekcje ujęte w szafy ekspresyjne u Śliwińskiego były znacznie ubożej obsadzone. Również same konstrukcje, choć szczelne i układane na obrębie wiatrownic, w razie szczupłości miejsca pomijały początkowe dźwięki skali większych głosów. Śliwiński pozostawiając je na zewnątrz dowodzi, że nie zależało mu na osiągnięciu pełnego efektu tłumienia tak bardzo, jak Francuzom. Analiza brzmienia sekcji żaluzjowych Śliwińskiego pokazuje jeszcze jedną, istotną dla oceny jego instrumentów właściwość: wszystkie te sekcje są bardzo ciche, czasem przy pełnej obsadzie nie mieszczą się nawet w dolnej granicy słyszalności przy zgiełku wynikającym poruszających się w kościele wiernych. W tym kontekście dla czytelności brzmienia należy unikać dodatkowych przeszkód akustycznych na wyjściu dźwięku z sekcji II manualu.

Czy Jan Śliwiński w 1899 roku, po kilku dziesięcioleciach swoich doświadczeń organmistrzowskich zaprojektowałby organy, których dźwięk nie będzie wydobywał się zgodnie z torem akustycznym kościoła, ale kłębił się pod arkadą ponad chórem muzycznym? Refleksja ta w katedrze lwowskiej jest tym bardziej zasadna, że w zestawieniu z dwoma przeanalizowanymi przypadkami organów z eksponowanym w środku oknem (Biecz, Mikuszowice) i instrumentem rozciągniętym na szerokość chóru, lwowskie ustawienie wbrew kierunkowi akustycznemu budzi zdumienie. Czy organmistrzowi narzucono granice objętości szaf i ich widoku z katedralnej nawy? Czy wcześniejsze, przebudowane przez niego organy tak bardzo ograniczały możliwość ekspozycji nowego witraża, że musiał dostosować się kosztem dobrego wybrzmienia instrumentu? Odpowiedzi na te pytania wciąż brak, choć w „Ocenie...” W. Łyjaka światło dzienne ujrzało wiele nowych faktów z dziejów przekształceń organów na katedralnym chórze we Lwowie. Pozostaje mieć nadzieję, że odnajdą się kolejne dokumenty dotyczące tej sprawy, zaś prace konserwatorskie i rekonstrukcja szafy ekspresyjnej zostaną przeprowadzone z najwyższą starannością i dbałością o ich akustyczne skutki.

ZESTAWIENIE

Kraków, 1893

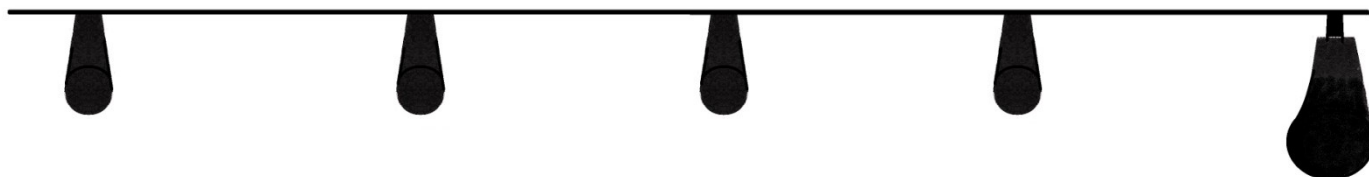
*Copul.
ped. m. II*

*Copul.
ped. m. I*

*Fortissimo
(Tutti I man.)*

*Copul.
m.I m. II*

*Szafa
ekspr.*

9 registrów; 13 skrzydeł, wymiary: szer. 220cm, gł. 103cm, wys. 186cm; grubość 2,7cm.

5,6x9,5 cm

Mikuszowice, 1896

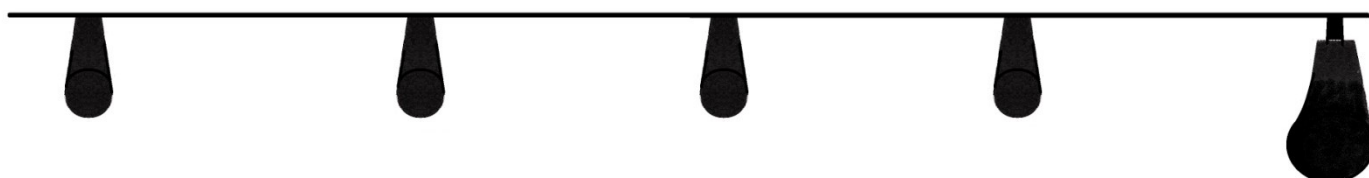
*Copula
m.*

*Copula
p.*

Forte

Piano

Expression

3 registry, 10 skrzydeł, wymiary: szer. 186 cm, gł. 41 cm, wys. 199 cm; grubość 2,7 cm

4,5x9 cm

Biecz, 1898

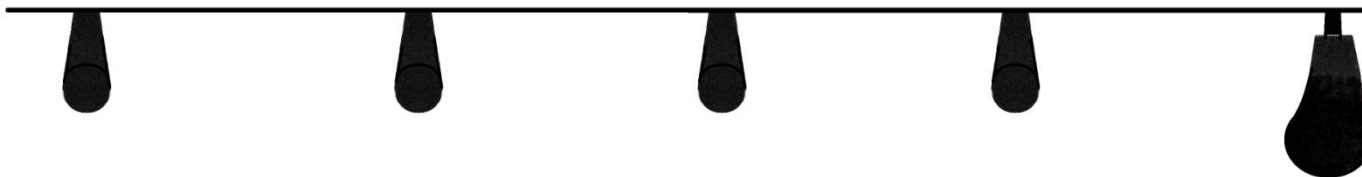
*Copula
ped*

*Copula
man*

Fortissimo

*Mezzo-
forte*

*Crescendo
(szafa)*

6 registrów, 13 skrzydeł, wymiary: szer. 223 cm, gł. 76 cm, wys. 180 cm, grubość 2,7cm

6,5x 12,5 cm

Zamość, 1895

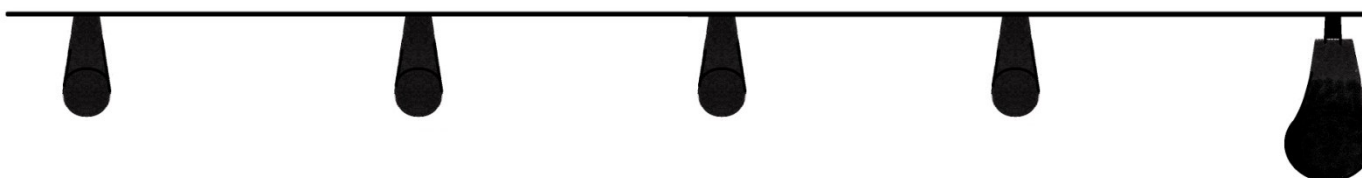
*Copula
Man.*

*Copula
ped.*

*Fortissi
mo*

*Mezzo-
forte*

Expression

7 registrów, 1 skrzydło, wymiary: szer. 222 cm, gł. 57 cm, wys. 186 cm; grubość 2,7 cm

4,3x9 cm

Lwów, 1899
*Copula
ped.*

*Copula
man.*

*Fortis=
simo*

*Mezzo=
forte*

brak
szyldu

w dok. AO nie
podaje wym.
Inf: „mniejszy,
nieoryginalny”
MTW brak
dostępu 02.2021

7 registrów, ? skrzydła, wymiary przestrzeni: szer. 234 cm, gł. 96 cm, wys. 228 cm;

92. Tryty w stole gry organów w katedrze lwowskiej. Po prawej dźwignia nieopisana. (PM 2018)

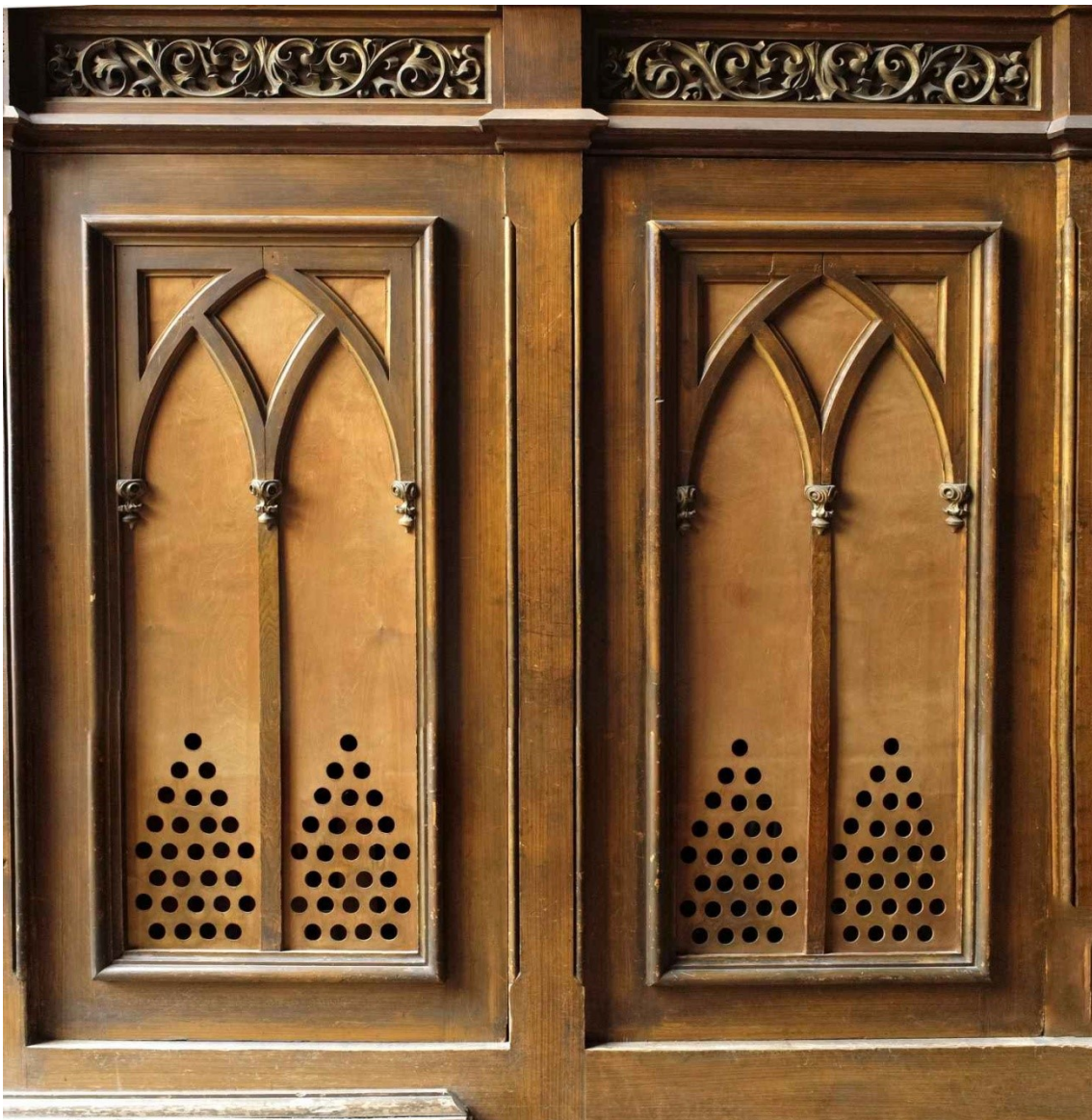

93. Dwie sprężyny do obsługi nieopisanej dźwigni o konstrukcji zróżnicowanej w stosunku do analizowanych polskich instrumentów. (PM 2018)

94. Stół gry w katedrze lwowskiej. Widok ogólny. (PM 2018)

95. Płyctiny sekcji II manualu. (WCz)

REDMI NOTE 8T
AI QUAD CAMERA

96. i 97. Cokół szafy – miejsce sekcji II manualu po demontażu piszczałek i płytin.

REDMI NOTE 8T
AI QUAD CAMERA

W związku z budową rusztowania na chórze nie było możliwe wykonanie zdjęcia prezentującego całą sylwetę tej części szafy (02.2021).

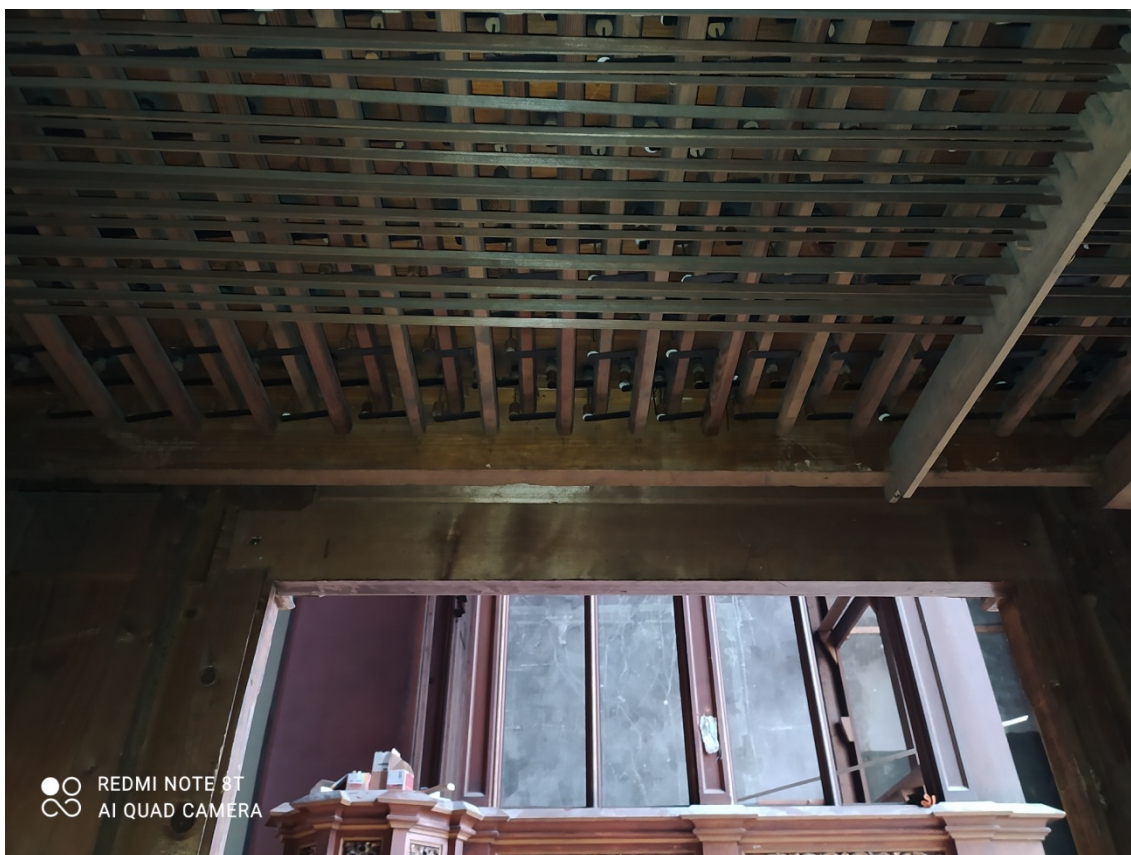

98. i 99. Wiatrownica II manualu (odsłonięty fragment) i przestrzeń potencjalnie przeznaczona na skrzydła szafy ekspresyjnej (powiększony kloz pierwszego głosu – nieoryginalny).

100. Abstrakt poziomy (wtórny) podpięty do mechanizmu połączonego z nieopisanym trytem w stole gry. Mechanizm szafy ekspresyjnej musiałby przebiegać taką drogą.

101. Dolna krawędź ramy wałków skrętnych traktury mechanicznej podnoszącej stożki wiatrownicy I manualu. W listwie widoczne są nieregularne otwory (wskazane na kolejnych zdjęciach), które mogły mieć związek z instalacją szafy ekspresyjnej.

102.

103.

Analizując przedstawione przypadki nie sposób nie zauważyć, że lokalizacja sekcji II manuału w instrumencie w katedrze lwowskiej jest nietypowa i niekorzystna akustycznie. Udowodnienie przebudowy* przez Śliwińskiego poprzedniego instrumentu (Ducheński 1839/1858, Żebrowski po 1881) i pozostawienia większości piszczałek i miechów jest dodatkowym dowodem na działania nietypowe, gdyż organmistrz ten z zasady budował tylko nowe instrumenty. Nie potrafimy na obecnym etapie badań historycznych wyjaśnić przyczyn takiego działania, jednak zauważamy, że choć Śliwiński miał zdefiniowany styl budowy organów, w każdym instrumencie zauważamy pewne różnice (np. nazewnictwo urządzeń pomocniczych, czy kształty nakładek klawiaturowych). Choć nie ma całkowitej pewności, że Śliwiński zaplanował i zrealizował budowę szafy ekspresyjnej, na podstawie porównania stylu jego większych instrumentów z pewnością można orzec, że uzupełni ona stylistykę lwowskich organów o element bliski sposobie myślenia ich twórcy.

* Ważny załącznik do tego sprawozdania stanowi analiza piszczałek wykonana przez Witalija Czyżewskiego.

5. Systemy powietrzne Jana Śliwińskiego – charakterystyka

Wśród przebadanych podczas wyjazdu porównawczego systemów powietrznych Jana Śliwińskiego ten znajdujący się w organach w Bieczu zasługuje na szczególną uwagę. Jest to system zachowany w oryginale, bez przeróbek od czasów budowy instrumentu i dowodzi on wysokich umiejętności organmistrza w dziedzinie planowania gospodarki sprężonym powietrzem w organach.

Organy w Bieczu zaopatrywane są w sprężone powietrze poprzez napełnienie – dziś elektryczną dmuchawą, niegdyś poprzez dwa spodnie podawacze – głównego miecha, znajdującego się w cokole prawej szafy organowej, mieszczącej powyżej sekcję pedału. Miech ma wymiary szer. 310 cm i gł. 133 cm i jest konstrukcji dwufałdowej, analogicznej do konstrukcji stosowanych i rozpowszechnionych przez A. Cavaille-Colla, zaś opatentowanych przez Alexandra Cummingsa z dolną fałdą wewnętrzną i górną zewnętrzną. Obecnie miech ten zasilany dmuchawą unosi się jedynie nieznacznie, dolna fałda nie rozchyła się w ogóle. Powietrze z tego miecha prowadzone jest pionowym kanałem w górę, do wiatrownicy pedałowej oraz poziomym kanałem ukrytym pod stopniami dla chóru, przy tylnej ścianie kościoła i zasila dodatkowy miech znajdujący się w cokole lewej szafy, o pojedynczym wewnętrznym fałdzie i wymiarach szer. 200 cm, gł. 90 cm. Z tego miecha odchodzi pionowo kanał powietrzny o wymiarach 36 cm x 12,5 cm, zasilający sekcję I manualu oraz równoległy do niego węższy kanał o wymiarach 20 cm x 12,5 cm zasilający sekcję II manualu, który zaopatrzony jest w dodatkowy amorytyzator pionowy, równoległy, jednofałdowy, o wymiarach szer. 44,5 cm i wys. 150 cm.

Podczas gry większe zapotrzebowanie na sprężone powietrze w sekcjach manualów zaspokajane jest poprzez pełniące funkcję amortyzatorów miechy w cokole lewej szafy organowej. Próba gry akordowej na tutti nie spowodowała niedodęcia żadnej z sekcji. Delikatne drgnięcie systemu powietrznego nastąpiło dopiero, gdy do 10 głosowego akordu utrzymanego na połączonych manualach dołączył czterodźwięk w pedale. Wydaje się jednak, że gdyby miech główny został odpowiednio otwarty jako magazyn (uruchomienie drugiej fałdy) - sytuacja ta nie miałaby miejsca. Również próba „poruszenia” miechem poprzez zagranie wielodźwiękowego akordu w dolnym rejestrze na tle brzmiącego akordu w rejestrze górnym nie doprowadziła do słyszalnych wahań w dostawie powietrza.

Konstrukcja organów w Bieczu (rozłożenie na dwie szafy) oraz ich rozmiar (22 registry) powodują, że jest to najbardziej referencyjny instrument porównawczy do organów w archikatedrze łacińskiej we Lwowie.

W kaplicy św. Moniki (ss. Augudianek) **w kościele św. Katarzyny w Krakowie** pięciogłosowy pozytyw zasilany jest w powietrze przez dwufałdowy miech równoległy. Analogiczny przykład rozwiązania dla tak małego instrumentu znajduje się w Tarnowie (na Burku). Śliwiński umieścił miech w cokole szafy w taki sposób, że jego powierzchnia równa jest powierzchni wiatrownicy (w obu tych przypadkach klapowej). U Augustianek ciśnienie wynosi 52 mmSW. Na Burku obecnie ok. 70 mmSW. W obu instrumentach powietrze jest w pełni stabilne.

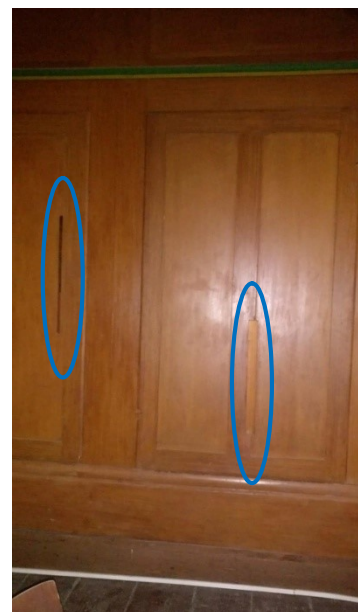
Główny instrument kościoła **św. Katarzyny w Krakowie** zaopatrywany jest w powietrze przez miech pływakowy o wymiarach szer. 280, gł. 166 cm (wys. skrzyni 64 cm). Po trzech stronach rozchodzą się z niego kanały powietrzne do sekcji II manualu (37x14,5 cm), I manualu (33,5x14,5 cm) i pedału (43,5 x 22 cm). Spowodowanie drgnięcia tego systemu powietrznego było praktycznie niemożliwe. Podobna próba, jak opisana przy organach w Bieczu nie przyniosła nowych wniosków. System jest „nie do ruszenia”. Obecny miech zapewne wymiarami przypomina miech pierwotny, dlatego uznaliśmy przeprowadzenie próby za zasadne.

Jerzy Kukła (dyplomowany organista, dyrygent i organmistrz) był organistą tego kościoła w latach 1983-1988. Relacjonuje, że organy w tym okresie były kompletne, przysypane gruzem po pracach budowlanych w kościele, wyczyszczone później i przywrócone do sprawności przez ówczesnych organistów. Obecny miech (zapewne nieoryginalny, w miejscu *miecha francuzkiego z podwójnym*

rezerwoarem i żelaznymi nożycami (za: APKr, Aug. Restauracja Kościoła św. Katarzyny – podał w swojej książce M. Babnis) w czasach pracy w tym kościele p. Kukli znajdował się już w instrumencie.

Organy w tym czasie miały dodatkową sekcję języków w systemie multiplex, którą podczas remontu w pierwszych latach po wojnie zainstalowała firma Biernackiego (języki wyprodukował p. Kołpanowicz). Na dwóch elektrycznych wiatrownicach znajdował się rząd trąbkowych piszczałek obsługujący głosy pedałowe (Puzon 16' i Trompet 8') i w I manuale (Trompet 8' i Clairon 4'). Klawiatura pedałowa rozszerzona była do f³, przy czym dodane pięć tonów nie posiadało własnych dźwięków, ale obsługiwało tylko połączenie I/P.

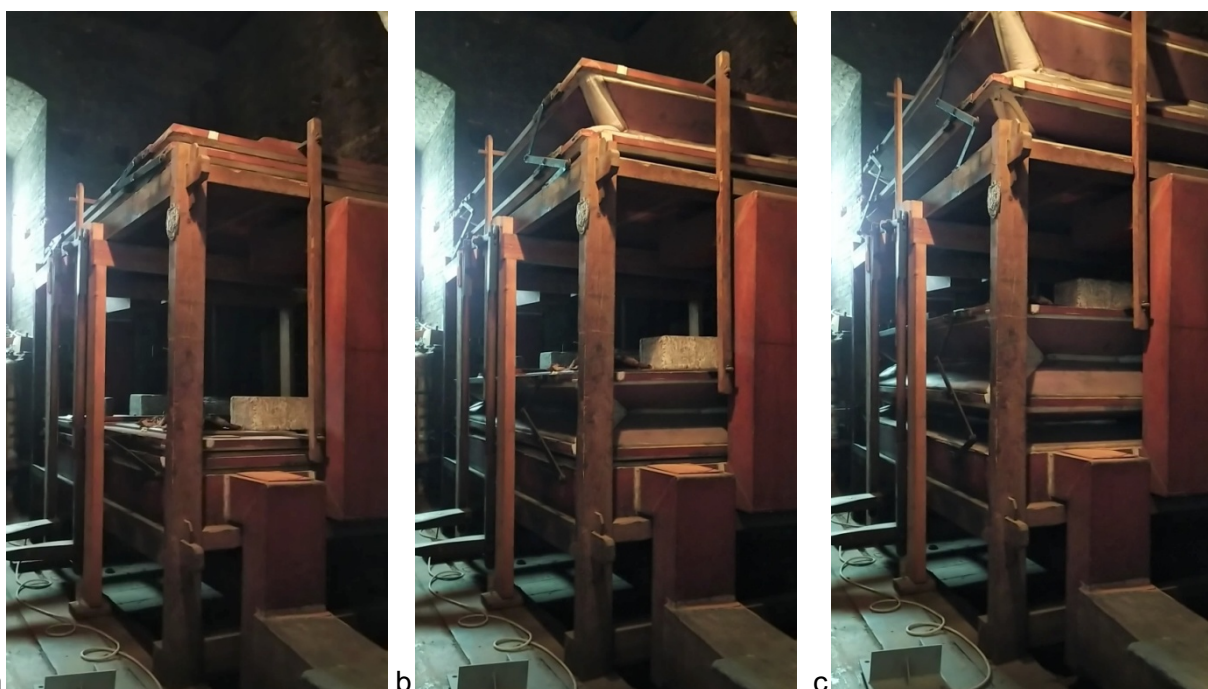
Na lewej bocznej ścianie cokołu pozostały pionowe otwory po dźwigni kalikanta (lewy) i po wskaźniku poziomym miecha (prawy).

104. Boczna ścianka organów w kościele św. Katarzyny w Krakowie.

Miechy dwóch pozostałych przebadanych instrumentów Jana Śliwińskiego (Mikluszowice i Zamość) zostały znacząco przebudowane i nie mogą służyć jako materiał porównawczy w zakresie wydolności systemów powietrznych. Wniosek, że Jan Śliwiński rzetelnie planował gospodarkę sprężonym powietrzem w swoich instrumentach można jednak wyciągnąć już na podstawie wyników badań powyżej opisanych.

W archikatedrze łacińskiej we Lwowie Jan Śliwiński przebudowywał zastane organy, a raczej zbudował je na nowo z wykorzystaniem dobrych jakościowo elementów wykonanych przez Romana Ducheńskiego (piszczałki) i Ignacego Żebrowskiego (piszczałki i miechy). W zakresie systemu powietrznego istotna jego część – zespół dwóch piętrowych miechów równoległych dwufałdowych, służąca jako główny element podawania i magazynowania zagęszczonego powietrza – została przejęta z pracy, jaką przy katedralnych organach wykonał Ignacy Żebrowski przebudowując je w niezbadanym dotąd czasie pomiędzy rokiem 1881 (gdy przybył do Lwowa), a 1888 (gdy donosiła o tym prasa).

105. Miech w katedrze lwowskiej: a) w stanie spoczynku; b) w połowie wysokości podniesienia płyt górnych; c) w pełnej wysokości (pojemności) możliwej do uzyskania przy obecnej szczelności.

106. a i b) Miech w katedrze lwowskiej. Oryginalne drewniane listwy łącząca górne płyty miechów dolnego i górnego.

Jan Śliwiński do podwójnego miecha Żebrowskiego (wymiary płyty: 184x283 cm) dobudował według swojego doświadczenia miechy amortyzujące, analogicznego kształtu, jak w Bieczu: miech horyzontalny jednoładowy dociskany drewnianymi sprężynami łukowymi (wymiary: 107x157 cm) i pionowy miech klinowy na kanale prowadzącym do I manualu (wymiary 26x75 cm). System ten nie został przerobiony również przez organmistrza dostawiającego dmuchawę elektryczną, jak również podczas mocno ingerującej w ilość piszczałek (a więc i zapotrzebowanie na sprężone powietrze) przebudowy w 1976 r.

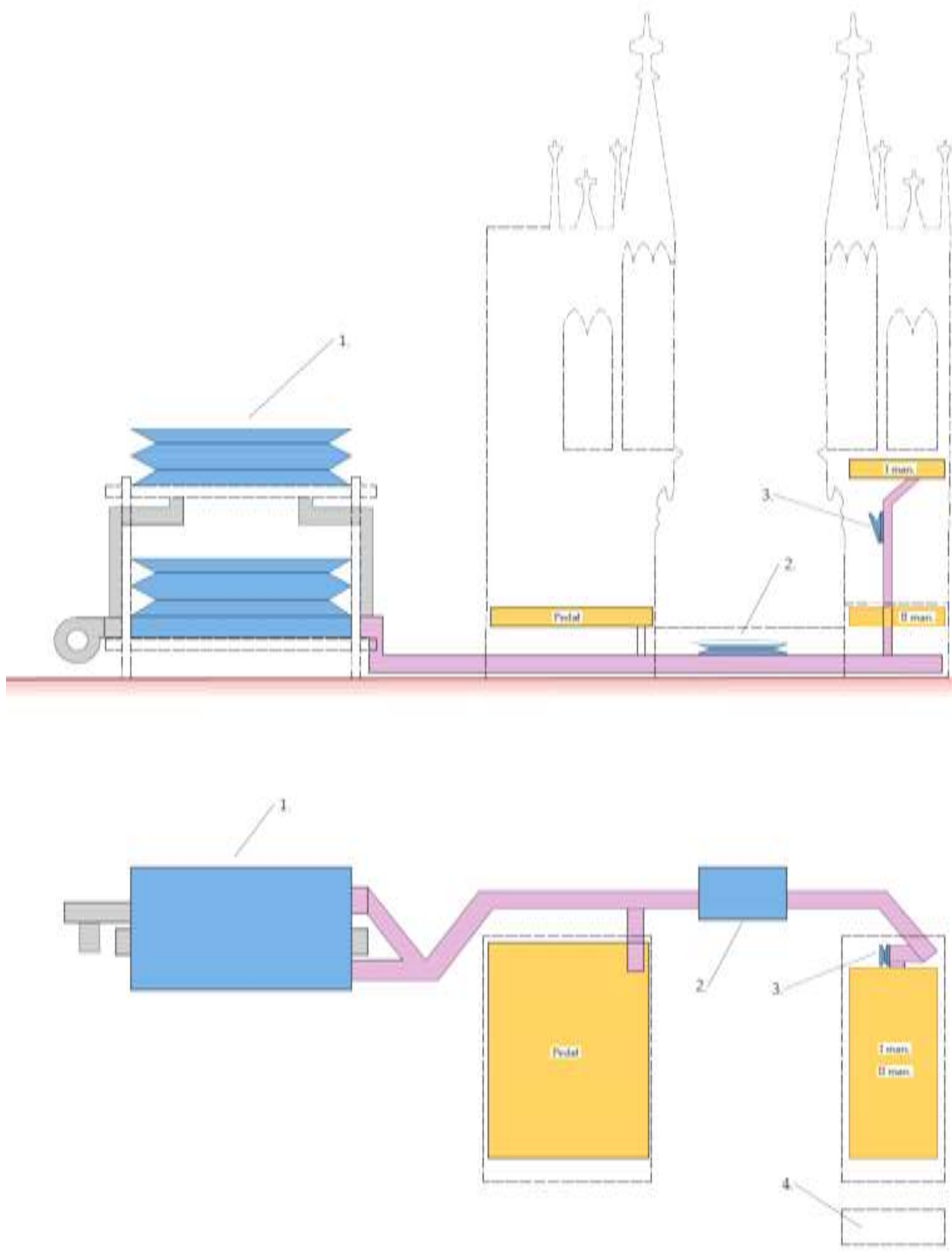

107. Amortyzator Jana Śliwińskiego pod podłoga chóru (AO).

W wywiadzie z organistą (Piotrem Matogą), który jako zastępca grywał dłuższy czas na tych organach w ostatnich latach uzyskałam informację, że pomimo dodatkowego obciążenia wynikającego z dodatkowych głosów, organy nie miały deficytów powietrza słyszalnych w normalnym użytkowaniu, zarówno do akompaniamentu liturgicznego, jak i podczas wykonywania na nim dostosowanej do epoki Śliwińskiego literatury organowej.

Na poniższym rysunku schematycznie przedstawiono układ systemu powietrznego w organach katedry lwowskiej.

1. Zespół miechów Żebrowskiego
2. Horyzontalny amortyzator Śliwińskiego
3. Pionowy mieszek klinowy na kanale prowadzącym do I manualu
4. Stół gry.

Schemat wykonał Witalij Czyżewski

Znając właściwości zachowanych systemów powietrznych Śliwińskiego oraz relację z działania powietrza w lwowskim instrumencie przyjrzymy się jeszcze porównawczo znanym miechowniom Ignacego i Aleksandra Żebrowskich.

Paszyn – pojedynczy miech horyzontalny o wymiarach 187x146 cm, skrzynia wys. 26 cm, dwa podawacze klinowe 132x80 cm, dla kompaktowo wybudowanych dwumanuałowych organów o 12 głosach. Miech ma dwie wewnętrzne fałdy o gł. 20 cm.

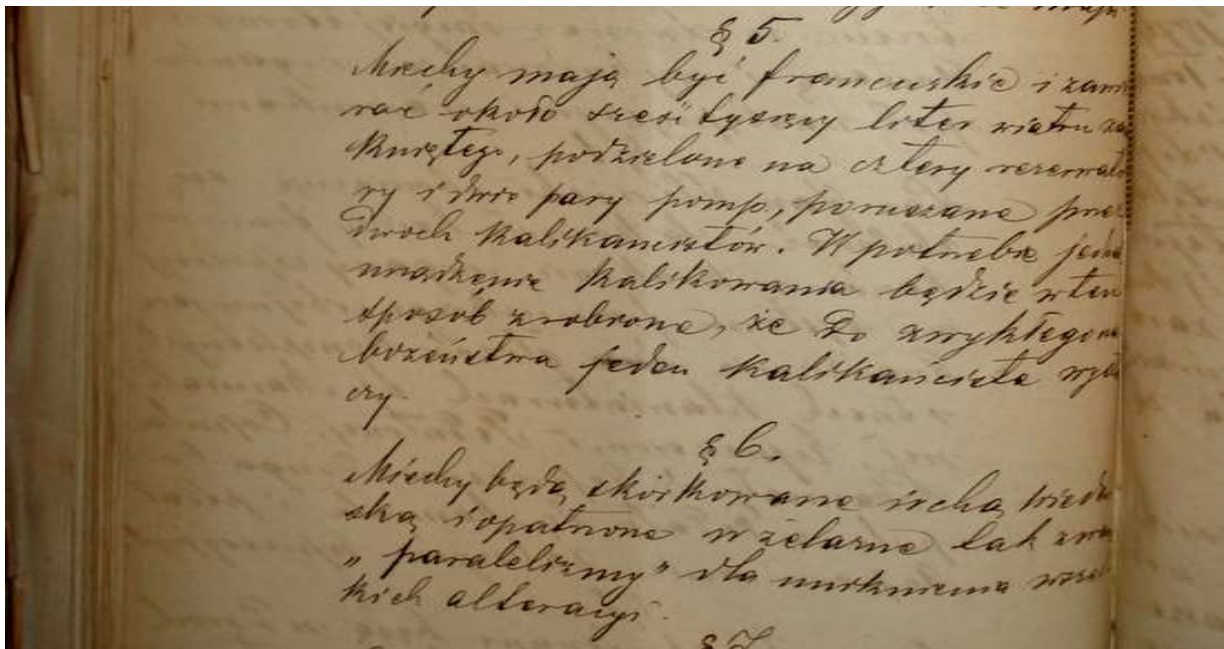
Lwów, kościół pobernardyński – podwójny miech horyzontalny (brak możliwości dostępu i zwymiarowania), dwa podawacze klinowe, dla większych organów o 33 głosach. Dla oceny istotny będzie pomiar powierzchni tych miechów.

Lwów, kościół pojezuicki – potrójny miech horyzontalny ustawiony piętrowo na stelażu z belek drewnianych. Stelaż dla dolnego i środkowego miecha - jednolity, dla najwyższego dostawiony z innego kawałka drewna, łączenie wykonane niezbyt dokładnie, jednak całość wygląda na spójną konstrukcję. Wymiary miechów: 160x200 cm, każdy o dwóch fałdach wewnętrznych (brak możliwości pomiaru głębokości fałdu). Model zastosowany dla średnich organów o 24 głosach, lecz z istotnym oddaleniem systemu powietrznego od organów (spadek ciśnień na kanałach). Dwa podawacze klinowe do dolnego miecha, który u spodu wyposażony jest w płytką skrzynię wys. 26 cm (górne miechy posiadają płyty dolne) skrzyni. Górne skrzynie miechów połączone są sztywno ze sobą za pomocą dwóch drągów drewnianych zlokalizowanych w połowie krótszego boku każdej płyty, przymocowanych do wszystkich płyt jednolitymi kutymi łącznikami. Połączenia te powodowały, że górne płyty środkowego i górnego miecha podnosiły się mechanicznie i zasysały powietrze z dolnego miecha, co mogło powodować trudność przy starcie, ale zapewniało równowagę pracy miechów przy zróżnicowanym poborze powietrza.

Jan Śliwiński podczas przebudowy organów w katedrze lwowskiej pozostawił wciąż nowy (mógł mieć maksymalnie 18 lat) system powietrzny, co dowodzi, że urządzenie musiało działać sprawnie i być wydajne. Rozplanowując nowy układ organów wykorzystał częściowo istniejący główny miech i dobudował do niego amortyzatory według posiadanego doświadczenia (patrz: Biecz), zapobiegając tym spadkom ciśnienia podczas nagłego poboru powietrza w sekcjach, które znajdują się (podobnie jak w kościele pojezuickim we Lwowie) w dość znacznej odległości od miechów głównych. Tą nową konstrukcją wykazał znajomość dynamiki powietrza w czasie gry. Rozwiązanie sprawnie służyło przez 120 lat i planowany proces konserwatorski i restauratorski nie powinien ingerować w ten zabytkowy system powietrzny, a jedynie, poprzez zaopatrzenie go w nową, wydajną dmuchawę (ewentualnie dmuchawy) i rzetelne, kompleksowe prace rzemieślnicze, wyeliminować problemy wynikające z korzystania ze zużytego silnika i nieszczelności. Planując proces konserwatorski należy zachować również możliwość mechanicznego kalikowania.

Glossa: 10 sierpnia 1878 roku Jan Śliwiński zawarł umowę na budowę organów w kościele OO. Franciszkanów w Krakowie [zacytował ją kompletnie W. Łyjak na s. 180-181 artykułu *Organy w kościołach franciszkanów konwentualnych na terenie Galicji*, opublikowanym w 1999 roku w „Musica Galicjana” t. III]. Ten niezachowany do dziś instrument (przetrwiała tylko szafa organowa i jak podają strony internetowe – piszczałki kilku głosów) liczył 20 registrów, z których 6 należała do sekcji nazwanej w kontrakcie *Expression*, a rozkład sekcji analogiczny był do instrumentu lwowskiego: w jednej szafie sekcja pedału, w drugiej – z pewnością jedna nad drugą – obie sekcje manuałów. Być może, gdy obecne organy będą demontowane, będzie można jeszcze zbadać ślady na odwrocie szafy świadczące o tym, czy sekcja II manuału znajdowała się nad sekcją I manuału, czy odwrotnie.

Interesujący jest również opis systemu powietrznego zamieszczony przez Śliwińskiego w paragrafie piątym: *Miechy mają być francuskie i zawierać około sześć tysięcy liter wiatru zamkniętego, podzielone na cztery rezerwoary i dwie pary pomp poruszane przez dwóch kalikancistów. W potrzebie jedna urządzenie kalikowania będzie w ten sposób zrobione, że do zwykłego nabożeństwa jeden kalikancista wystarczy. W paragrafie szóstym zaś czytamy: Miechy będą skórkowane irchą wiedeńską i opatrzone w żelazne tak zwane „paralelizmy” dla uniknięcia wszelkich alteracji.*

Przeprowadźmy symulację wielkości miechów. Cztery rezerwuary z dwiema parami pomp sugerują multiplikację układu, jaki zachował się we Lwowie: dwa podwójne (zapewne piętrowe ze względu na oszczędność miejsca) rezerwuary z oddzielnymi systemami kalikowania, oba zasilające całość organów, ze względu na sformułowanie możliwości obsługi/użycia tylko połowy tego systemu podczas zwykłych nabożeństw. Śliwiński zatroszczył się o stabilność systemu i zapas powietrza przy graniu w niedziele. Sześć tysięcy litrów pojemności dla jednego miecha horyzontalnego (a więc takiego typu, jaki opisywano jako francuski), o przykładowej powierzchni płyty 2 m x 1 m uzyskamy rozsuwając płytę górną od dolnej o ok. 3 metry, zatem w podziale na cztery rezerwuary musiałyby one rozsuwać się każdy o ok. 75 cm. Gdyby przykładowa wielkość płyty wynosiła 3 m x 1,5 m – potrzebowalibyśmy rozsunąć płyty już tylko 1,33 m, czyli każdy z miechów o ok. 35 cm. Wielkość płyt miechów w kościele franciszkańskim w Krakowie znalazła się zapewne gdzieś pośrodku tych hipotetycznych, podanych jedynie dla wyobrażenia potencjalnej wielkości wymiarów powierzchni płyt miechów.

Stosując taki przelicznik dla organów we Lwowie (zaznaczmy – instrumentu 10 lat późniejszego, do którego Śliwiński zdobył już – jak dowodzi system powietrzny w Bieczu – doświadczenie stosowania dużych amortyzatorów na drodze od głównego rezerwuaru do poszczególnych sekcji), aby uzyskać dla 23 głosów *około sześć tysięcy liter wiatru zamkniętego* do 6000 litrów dla 20 „krakowskich” głosów dodajmy 900 litrów na dodatkowe 3 „lwowskie” głosy.

6 900 litrów pojemności dla jednego miecha horyzontalnego o przykładowej powierzchni płyty 2 m x 1 m uzyskamy rozsuwając płytę górną od dolnej o ok. 3,45 metra, zaś gdyby przykładowa wielkość płyty wynosiła 3 m x 1,5 m – potrzebowalibyśmy rozsunąć płyty o 1,53 m.

Objętość zachowanego lwowskiego systemu w litrach przedstawia się następująco:

- powierzchnia amortyzatora pod podłogą: 107 x 157 cm = ok. 1,7 m² = 170 dm²
uniesienie ok. 30 cm da ok. 400 litrów pojemności
- powierzchnia płyta miecha w miechowni: 184 x 283 cm = ok. 5,2 m² = 520 dm²
uniesienie ok. 40 cm fałda x 2 da ok. 4000 litrów na każdy miech, a pracują 2 miechy.

W zastosowanym przybliżonym przeliczniku uzyskujemy z tego systemu ok. 8400 litrów *wiatru zamkniętego*. Można wywnioskować, że system powietrzny zachowany w katedrze lwowskiej daje istotny zapas powietrza.

6. Wnioski dla programów prac konserwatorskich instrumentu Jana Śliwińskiego w katedrze lwowskiej

Podsumowując proces badań i analiz proponuje się w następujący sposób wyjaśnić wątpliwości co do niejednolitego podejścia w programach prac w zakresie rekonstrukcji szafy ekspresyjnej oraz proponowanych zmian w systemie powietrznym:

1. **Szafa ekspresyjna powinna zostać zrekonstruowana**, zaś szkic jej projektu i rozwiązania technicznego powinien być jednym z elementów merytorycznego konkursu dla potencjalnych wykonawców prac. W programie należy podać wymiary przestrzeni w cokole szafy organowej:

szerokość wiatrownicy II manualu: 234 cm (na niej kanał powietrzny o szer. 24 cm)

głębokość wiatrownicy II manualu: 96 cm

przeźródła dla ruchu skrzydeł przed sekcją II manualu: 22 cm

wysokość pomiędzy kłosem wiatrownicy II manualu a dolnym poziomem ramy wałków skrętnych zintegrowaną ze spodem wiatrownicy I manualu: 228 cm

- i przyjąć wskazaną porównawczo grubość ścianki/skrzydła 2,7cm – 3 cm. Konstrukcja szafy musi umożliwić dostęp serwisowy do traktury I manualu oraz możliwość strojenia piszczałek II manualu.
2. Płyciny cokołu szafy organowej powinny zostać zaplanowane zgodnie z estetyką neogotyckiego stylu, w jakim wykonana jest cała szafa, w formie ażurowej, maksymalnie przepuszczającej dźwięk.
 3. Należy dołożyć wszelkich starań, aby piszczałki miały utorowaną drogę wybrzmienia do nawy kościoła.
 4. **System powietrzny Żebrowskiego rozbudowany przez Śliwińskiego należy zachować w obecnym kształcie** przeprowadzając pełną konserwację i restaurację zgodnie ze sztuką organmistrzowską oraz instalując w bezpieczny sposób nowe zasilanie w powietrze (jedna lub dwie specjalistyczne dmuchawy elektryczne z oprzyrządowaniem, którego projekt powinien być jednym z elementów merytorycznego konkursu dla potencjalnych wykonawców prac.
 5. Należy zadbać o to, aby temperatura i wilgotność w pomieszczeniu miechowni została wyrównana z warunkami panującymi w katedrze (ogrzewanie). Pomieszczenie to należy podczas prowadzenia prac organmistrzowskich wyremontować, ze szczególną uwagą dla znajdujących się tam piszczałek (pochodzących spoza organów Ducheńskiego/Żebrowskiego/Śliwińskiego), jak również dążąc do uporządkowania podłogi, sypanych się tynków i ewentualnego zawilgocenia, gdyż parametry te powodują destrukcję w organach.
 6. W pomieszczeniach ponad sklepieniem chóru znajdują się części zabytkowych organów, które bezwzględnie powinny zostać przejrzane i przynajmniej wstępnie zinwentaryzowane przez organmistrza przed przystąpieniem do prac przy instrumencie, gdyż wśród nich mogą znajdować się brakujące elementy omawianych organów.
 7. Prace organmistrzowskie powinny być prowadzone w trybie warsztatowym. Prac przy miechach, wiatrownicach i stole gry nie można wykonać na miejscu, ponieważ potrzebują one zaplecza warsztatowego i odpowiednich narzędzi.
 8. Organy w archikatedrze łańcuckiej we Lwowie stanowią cenny zabytek sztuki organmistrzowskiej, któremu, choć był w swej historii kilkakrotnie przebudowywany, Jan Śliwiński nadał znamię swej organmistrzowskiej osobowości i wyznawanej stylistyki. Skompletował on z wcześniejszych, dobrze wykonanych części organy jednolite brzmieniowo, bogate w pastelową paletę barw i zachwycające brzmieniem i techniką wykonania. Śliwiński zintonował zastane głosy scalając w 1899 roku dyspozycję instrumentu w jedną spójną całość, której nie mogła zakłócić nawet tak intensywna ingerencja, jak tak dokonana w 1976 roku przez organmistrza, który nie był w stanie zrozumieć i docenić estetyki minionej epoki. Dlatego realizując prace należy dołożyć wszelkich starań, aby zrozumieć instrumenty Jana Śliwińskiego i wypuklić ich artystyczne wartości.